

Digitaliseret af | Digitised by



**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Dalgas, E.

Familien Dalgas : Slægtregister fra 1685
til 1891 med Beretninger om Familiens
Medlemmer og mine egne Livserindringer.

Udgivet år og sted | Publication time and place: Aarhus, 1891

Fysiske størrelse | Physical extent:

74 s., [2] portrættav.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

43, - 43, - 40

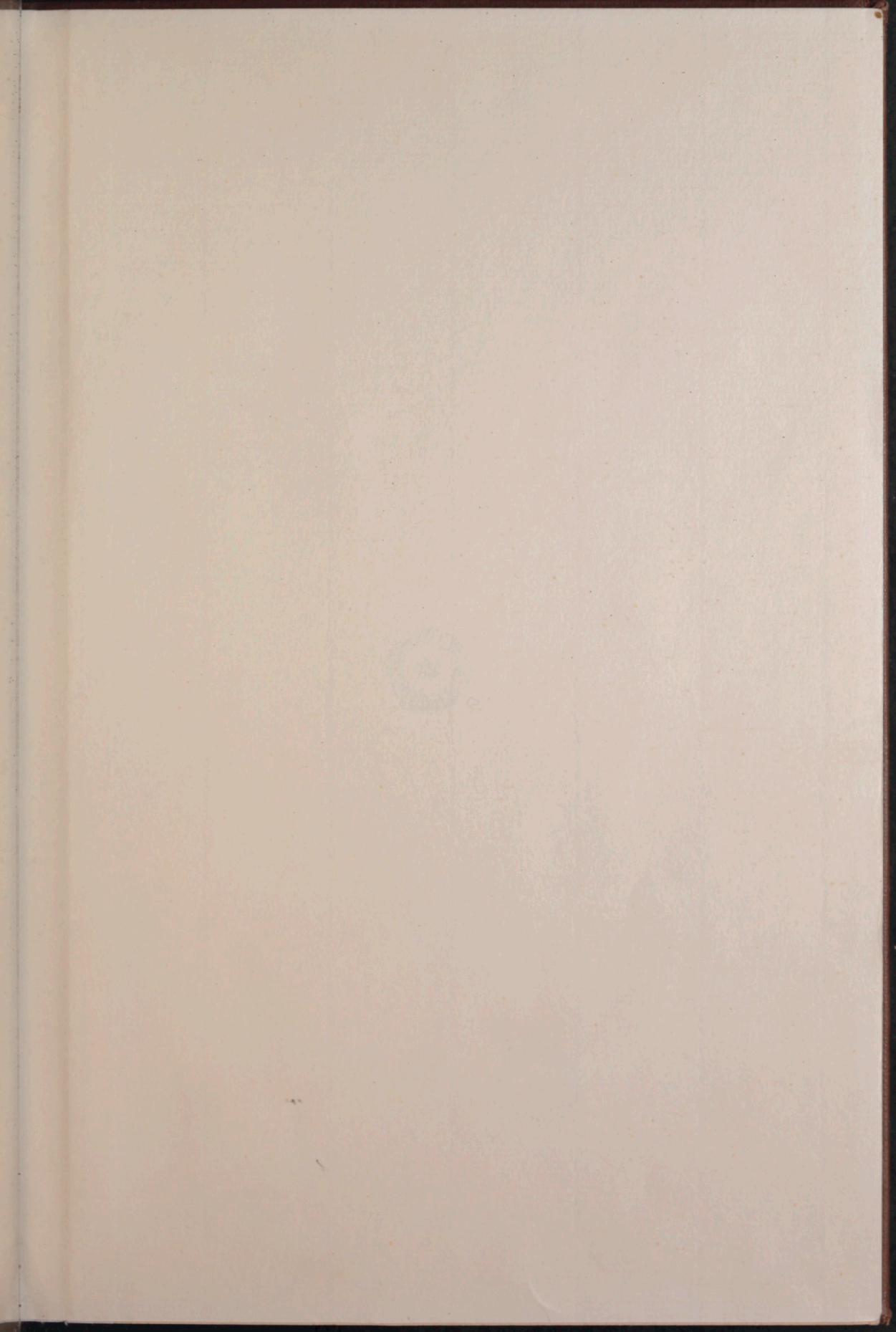
Ex. 1.



DET KONGELIGE BIBLIOTEK



130020342251





1.



2.



3.



4.



5.



6.

1. Præsten Jean Marc Dalgas i Fredericia 1756—1811.
2. Consul Jean Antoine Dalgas i Livorno 1788—1835.
3. Consul Christian August Dalgas i Livorno 1789—1863.
4. Maleren Carlo Dalgas, Premierltnt. 1821—1850.
5. Polyteknikeren Ernesto Dalgas, Premierltnt. 1823—1850.
6. Oberstlieutenant Enrico Mylius Dalgas 1828



1. Fru Johanne Tomine Dalgas, f. Stibolt, 1792—1871.
2. Fru Susette Mariboe, f. Dalgas, 1825—1889.
3. Consul Christian Aug. Dalgas, 1789—1863, som Ældre.
4. Baronesse Christine Stampe, f. Dalgas, 1797—1868.
5. Fru Marie Mägdalene Dalgas, f. Købke, 1832.



4.

5.

6.

1. Præsten Jean Marc Dalgas i Fredericia 1756 - 1811.
2. Consul Jean Antoine Dalgas i Livorno 1786 - 1833.
3. Consul Christian August Dalgas i Livorno 1782 - 1863.
4. Maleren Carlo Dalgas, Premierid. 1828 - 1854.
5. Polyteknikeren Ernesto Dalgas, Premierid. 1823 - 1850.
6. Oberstlieutenant Enrico Dalgas 1828.

1.



2.



3.



4.



5.

1. Fru Johanne Tomine Dalgas, f. Stibolt, 1792—1871.
2. Fru Susette Mariboe, f. Dalgas, 1825—1889.
3. Consul Christian Aug. Dalgas, 1789—1863, som Ældre.
4. Baronesse Christine Stampe, f. Dalgas, 1797—1868.
5. Fru Marie Mägdalene Dalgas, f. Købke, 1832.



Familien Dalgas.

Slægtregister fra 1685 til 1891

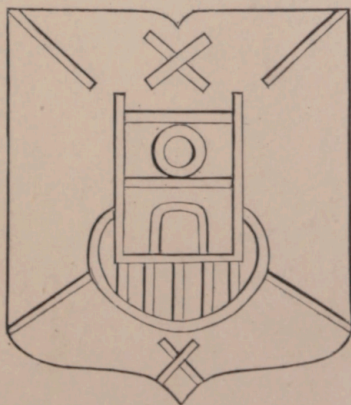
med

Beretninger om Familiens Medlemmer

og mine egne Livserindringer.

Ved

E. Dalgas.



Aarhuus.

Trykt som Manuskript.

1891.

8700

Lauritz Bechs Bogtrykkeri, Aarhus.



Plan I.

I. Antoine Dalgas,

uddreven fra Frankrig efter Ophævelsen af det Nautiske Edict c. 1685 og indvandret til Schweiz, hvor bosat som Landmand.
Af hans 8 Børn ere kjendte

II a. Antoine Dalgas, bosat i Lausanne som Landmand og Uldhandler; i hans første Ægteskab med Johanne Flottier de Darpalegue fra Languedoc havde han en Datter, der døde ugift; i en Alder af 52 Aar giftede han sig med Anna Thyron og efterlod sig:

III a. Antoine Dalgas, Miniaturler i Domesargues ved Nismes i Frankrig.

III b. Jean Marc Dalgas, født i Lausanne 1756. død i Fredericia d. 13. Juni 1811. Blev i 1782

reformeret Præst i Fredericia, var gift med Mariette Aldebert fra Erlangen, som døde den 16. Januar 1813.

Louise B., var Lærerinde i nogle Aar c. 1840 i Danmark.

George D., Landmand i Chauvannes.

Jean F. D., Landmand i Chauvannes.

Jacob D., adopteret af III a, bosat i Frankrig.

Jean Francois D., Landbruger i Chauvannes.

Jacques D., Landmand i Chauvannes.

Gedeon D., bosat i Domesargues ved Nismes.

Eugenie D., gift George Benjamin D., Landmand i Chauvannes.

IV a. Carl Frederic Isac Dalgas, født d. 13. Marts 1787, død d. 27. Marts 1870, eiede minde-ved Velle; gift med Christiane Nissen. (Afkom bosat i Jylland).

IV b. Jean Antoine Dalgas, født d. 4. April 1788, død d. 8. Mai 1835. Kjøbmand i Neapel, Venedig og Livorno. Dansk Consul. Gift med Hanne Tomine Stibolt fra Kjøbenhavn, født 9. Septbr. 1792, død 2. Septbr. 1871 i Kjøbenhavn. (Afkom see Plan 2.)

IV c. Christian August Dalgas, født 24. April 1789, død 2. Sept. 1863. Kjøbmand i Livorno. Dansk Consul, R. D. Gift med Louisa Salvetti fra Schweiz, født 1789, død 2. Sept. 1833. (Afkom gennem Sønnerne Gustave og Frederigo, sidste dansk Consul i Livorno.)

IV d. Henrik Francois Dalgas, født 18. Decbr. 1791, død 5. Febr. 1848. Farver og Fabrikant i Veile. Gift med Dorothea Henningsen, født 22. Okt. 1799, død 17. Jan. 1871. (Afkom Ida Dalgas, født 31. Mai 1829, gift med Apotheker Christens, har 3 Børn.)

IV e. Betty Julie Marie Dalgas, født 11. Novbr. 1793, død 11. Marts 1880. Gift i 1820 med Landm. Mogens Muhle, død 1871 som Sekret. ved Skifteretten i Kjøbenhavn. (Afkom see Plan 4.)

IV f. Caroline Dalgas, født 1. Mai 1795, død c. 1839 i Kjøbenhavn. Havde 2 uegte Døtre, der vare Tvillinger.

IV g. Christine Dalgas, født 20. April 1797, død 5. Mai 1868. Gift med Lehnsharoon Henrik Stampe til »Nyse« (Afkom see Plan 4.)

IV h. Susette Dalgas, født 14. Juli 1798, død 5. Marts 1844. Gift 7. Septbr. 1827 m. Professor, Etatsraad Joachim Frederik Schou i Kjøbenhavn, født 7. Febr. 1789, død 28. April 1852. (Afkom see Plan 4.)

IV i. Louis Dalgas, født 24. Mai 1801, død 1878. Fabrikant i Italien. Ugift.

II b. Gabriel Dalgas, bosat i Chauvanne i Schweiz som Landmand.

Elienne D. i Chauvannes.

Plan 2.

IV b. **Jean Antoine Dalgas**, 1788—1835,
Kjøbm. i Livorno, gift med Johanne Thormie Stibolt, 1792—1871.

V a. **Carlo D.**, født i Neapel d. $\frac{9}{11}$ 1821, død i Slesvig d. $\frac{2}{1}$ 1851, opdragen hos sin Onkel Schou i Kjøbenhavn, Kunstmaler, Frivilling i 1848, Premierlieutn., faldt ved Møhlhorst udenfor Midsunde. Efterlod en uægte Søn, **Carlo Dalgas**, født 1849, nu Styrmænd ved Jernbandedampskibs-Afdeling gift med Julie Melby og bosat i Nykjøbing paa Mors.

V b. **Ernesto D.**, født i Neapel d. $\frac{20}{1}$ 1823, død i Slesvig d. $\frac{20}{9}$ 1850, opdragen hos sin Onkel Chr. Dalgas i Livorno, kom i 1840 til Kjøbenhavn, blev i 1848 polyt. Candidat, Frivilling i Krigen, blev Premierlieutn., døde lig saaret ved Midsunde d. $\frac{12}{9}$ 1850. Var ugift.

V c. **Susette D.**, født i Neapel $\frac{8}{15}$ 1825, kom i 1835 til Kjøbenhavn, forstaaende for Dannevirke-Skolen, blev i 1853 gift med Professor Maribo, R. D. (død 1860), blev derefter Forstanderinde for Enkedronning Caroline Amalies Asyskole, pensioneredes i 1884 og døde den $\frac{12}{10}$ 1889. Afkom:

1. **Alexander M.**, født $\frac{27}{3}$ 1855, nu Kjøbmand i Kjøbenhavn.
2. **Carl M.**, Havbrugs-cand., bosat i Fredericia som Planterkolector, født d. $\frac{10}{3}$ 1859.

V d. **Enrico Mylius D.**, født i Neapel d. $\frac{16}{7}$ 1828, kom 1835 til Kjøbenhavn, blev 1846 Lieutn. paa Milit. Højskole, i 1848—50 Artilleriofficer, afgik 1853 fra Højskolen som Ingeniør, fik 1880 Afsked som Oberstlieutn., blev i 1886 Overveinspektør, har siden 1866 været adm. Direktør for det danske Hedeselskab, Kommandør af Db. og Dhm. samt Forf. Med. i Guld; blev den $\frac{12}{6}$ 1855 gift med Marie Magdalene Købke, født i Fredericia d. $\frac{15}{9}$ 1832. (Afkom see Plan 3.)

V e. **Dagmar D.**, født i Venedig d. $\frac{28}{2}$ 1830, død i Aarhus d. $\frac{13}{4}$ 1883, kom til Kjøbenhavn i 1835, var i sin Ungdom Lærerinde, blev gift d. 14. Okt. 1853 med Ingen. Kaplt. Emil Jensen, født den 7. Aug. 1828, han afgik fra Tjenesten i 1874, senere indtil 1890 beskæftiget ved Nybygning af Jernbaner, R. Db. og Dhm.

Afkom:

1. **Ernesto J.**, født 9. Sept. 1854, polyt. Candidat fra Tydskland, Skibsygger, bosat for tiden i Sverige, gift.
2. **Sofie Margarete J.**, født 18. Decbr. 1855, ugift.
3. **Caroline J.**, født 22. Feb. 1857, gift med Gaasværksingeniør Irminger i Kjøbenhavn d. 17. juli 1883. De har to Børn: Johan Carl, f. 15. Okt. 1882 og Karen Margarethe, f. 12. Novbr. 86.
4. **Nicola Johannes J.**, født 26. Jan. 1859, død 8. April 1890 i Årøskjøbing.
5. **Malmat J.**, født 21. Sept. 1865, Student 1889, Cand. philol. 1890.

V f. **Carolina D.**, født i Livorno d. $\frac{28}{2}$ 1832, fra 1835 til 1863 opholdt sig hos hendes Onkel Chr. D. i Livorno, flyttede saa til Valdenserbjergene og Rom, hvor hun begge Steder har været Forstanderinde i reformerte Pigeinstitutter (1 Rom: Instituto anglo-Romano i 7 Aar). Ugift. Hun har oversat endeel Smaaskrifter fra Engelsk til Italiensk.

Plan 3.

Vd. **Enrico Mylius Dalgas**, født $10/7$ 1828, Oberstlieutenant, gift med Marie Magdalene Købke, født $18/9$ 1832.

Susette D., født i Viborg 1856, død i Holstebro 1858, begravet paa Asens Pigeinstitut mildt Kloster.	Mette Marie D., født i Holstebro d. $22/10$ 1857, været lærerinde i Aar. Schweiz og Italien (Rom) hos sin Tante Caroline D., gift d. $9/9$ 1885 med Pastor Niels Langballe, f. d. $14/4$ 1850, Candidat 1880, bosat i Nørrebæk, 1885—91, nu i Junget i Salling.	Johanne D., født i Aarhuus d. $10/7$ 1859, har været 3 Aar i Schweiz og Italien (Rom) hos sin Tante Caroline D., gift d. $9/9$ 1885 med Pastor Niels Langballe, f. d. $14/4$ 1850, Candidat 1880, bosat i Nørrebæk, 1885—91, nu i Junget i Salling.	Christian D., født i Aarhuus d. $7/5$ 1862, Student i 1881, Forstcand. i 1885, i 1886 ansat som Hedeselskabets Skovrider med Station i Birkebæk, gift den $17/11$ 1887 med Emilie Jensine Scheele, født d. $2/3$ 1861, Datter af Particulier V. Scheele i Hobro.	Jean D., født 1863, død 1866, begravet i Aarhuus Aar været hos Handelshuset E. B. Muus i Kjærteminde, siden 1891 ansat ved Fabrikken Aluminia i Kjøbenhavn.	Frederik D., født i Aarhuus d. $21/3$ 1866, fra sit 16. Aar været hos Handelshuset E. B. Muus i Kjærteminde, siden 1891 ansat ved Fabrikken Aluminia i Kjøbenhavn.	Henrik D., født 1869, død 1870, begravet i Aarhuus ven i Aarhuus Student 1889.	Ernesto D., født i Aarhuus d. $22/7$ 1871, Student 1889.
Astrid L., født i Nørbæk d. $9/6$ 1886.	Knud L., født i Nørbæk d. $1/12$ 1887.	Rigmor L., født i Nørbæk d. $30/10$ 1890.	Dagmar D., født i Birkebæk d. $9/1$ 1890.	Jean Marc Antoine D., født d. $19/1$ 1891.			

Plan 4.

ad IV e. **Betty Julie Marie Dalgas**, f. $11/11$ 1793, d. $11/3$ 1880; gift med Proprietær Mogens Muhle, d. 1871; eiede Boserupgd., blev senere Sekretær ved Skifteretten i København. Deres Børn vare:

1. *Christian M.*, f. $3/7$ 1821; jur. cand., Birkedommer paa Læsø, senere Byskriver i Veile; d. $7/5$ 1887 i Veile; gift med Gertrud Elisabeth Selmer.
2. *Gertrude M.*, f. $24/9$ 1822; d. $19/3$ 1873 i Københ.; ugift.
3. *Carl M.*, f. $16/3$ 1824. Dyrlæge og Gaardeier i Nordsjælland; gift, har 2 Børn.
4. *Julius M.*, f. 1828, d. 1851 som Student.
5. *Harald M.*, f. 1830, d. 1848 tilføes.
6. *Hulda M.*, f. $29/7$ 1834; gift med Pastor Frederik Selmer, f. 1825, d. 1887 i Aversi Præstegaard. 3 Børn.
7. *Henrik M.*, f. 1836, d. 1857, tilføes.

ad IV g. **Christine Marie Margerite Salome Dalgas**, f. $20/4$ 1797, d. $5/5$ 1868; gift med Lehnsharoen Henrik Stampe til Baroniet Nysø, f. $30/12$ 1794; d. $11/6$ 1876. Deres Børn vare:

1. *Henrik Baron St.*, f. $15/3$ 1821, nu Lehnsharoen; gift med Jonna Drewsen, f. $22/8$ 1827, d. $30/5$ 1878. De havde 5 Døtre.
2. *Holger Baron St.*, f. $27/8$ 1822; gift med Caroline Bardenfleth, f. $30/12$ 1841.
3. *Elise Baronesse St.*, f. $11/3$ 1824, d. $31/12$ 1883. Ugift.
4. *Christian Baron St.*, f. $29/6$ 1831, gift og skilt fra Hustru.
5. *Jeanina Baronesse St.*, f. $18/9$ 1833, d. $28/9$ 1861.

ad IV h. **Susette Marie Augustine Peschier Dalgas**, f. $14/7$ 1798, d. $5/3$ 1844. Gift med Prof., Etatsr. Joachim Schouw i Københ., f. $7/2$ 1789, d. $28/4$ 1852. Deres Børn vare:

1. *Georgia S.*, f. $27/9$ 1828, d. $15/7$ 1868; gift med Landskabsmaler, Professor Skougaard, f. $4/4$ 1817, d. $13/4$ 1875, bosat i Københ. De have 3 Børn: a) Joachim S., f. 1856, gift med A. Lange, f. 1861; Kunstmaler, har flere Børn. b) Niels S., f. 1858, Kunstmaler. c) Cathrine S., f. 1863. Ugift.
2. *Titus S.*, f. $16/3$ 1834. Forstænd., Proprietær. Gift med Adelaide Schindel. Have 5 Børn.



Beretninger om Familien Dalgas

under Henvisning til Stamtavlerne Plan 1, 2, 3 og 4.

ad I. **Stamfaderen Antoine Dalgas** flygtede som Reformeert fra Frankrig c. 1685 under Ludvig den 14des Dragonader og bosatte sig i Lausanne i Schweiz.

For adskillige Aar tilbage har jeg (E. Dalgas) hos Tante Betty seet et Brudstykke af en Beretning om Flugten fra Frankrig, men det har nu ikke været muligt at opdrive det, og det er formodentlig gaaet tabt ved en Ildebrand, der overgik Pastor Selmers Præstegaard, hvor Tante Betty boede. Det forekommer mig, at Flugten gik over *Dijon*, og Hovedveien fra Sydfrankrig til Schweiz gaar netop over denne By. Deraf kan maaske sluttes, at min Stamfader kom fra det sydlige Frankrig, og det saameget mere, som de Reformeerte fra det nordlige Frankrig i Reglen udvandrede til Holland og Nordtyskland. I det nævnte Brudstykke var udførligt beskrevet, hvilken stor Fare og Elendighed, der var forbunden med Flugten, som om Vinteren maatte foretages ad uveisomme Bjergstier i Cevennerne og stundom kun om Natten, alt paa Grund af Forfølgelsen, der var fremkaldt ved, at Ludvig den 14de under Dødsstraf havde forbudt de Reformeerte at forlade Landet.

Stamfaderen Antoine Dalgas kan ikke have været nogen ganske ubetydelig Person, thi det lykkedes ham at overføre til Schweiz saameget af sin Formue, at han kunde efterlade 2 af sine Sønner hver en god Landeiendom. Hans Sønnesøn, Præsten Jean Marc D., skriver om ham, at han var meget gudfrygtig, fuld af Iver for den reformeerte Sag, samt at ogsaa hans Sønner vare strenge og tarvelige Reformeerte.

Navnet *Dalgas* er neppe af egentlig fransk (keltisk) Oprindelse; det ligner paafaldende det spanske Hidalgo, egentlig *hi d'algo*, Søn af Noget, og betyder nærmest en Landadelsmand eller Selveier i Modsætning til en Ufri eller Fæster. I det sydlige Frankrig opad Pyrenæerne maa Familiens Hjemstavn vistnok søges; thi der er Befolkningen baskisk som i det nordlige Spanien, og Sproget er fælleds for begge Sider af Pyrenæerne. Da vor Stamfader flygtede, fordi han var Reformeert, kan det ogsaa have sin Interesse at erindre, at de Reformeertes eller Hugenotternes Hovedopholdssted i Frankrig netop var Bearn og Languedoc, begge langs Pyrenæerne, samt Cevennerne der ligge mellem Pyrenæerne og Dijon; her i disse Egne maa derfor Familiens oprindelige Hjemstavn vistnok søges. Der er endog Adskilligt, som tyder paa, at Familiens Hjemsted er Omegnen af *Nismes*, en større Kjøbstad paa Østkysten af de sydlige Cevenner. Deels var netop denne Egn udpræget reformeert, deels findes de nedenfor nævnte Byer *Salle*, *Lecque* og *tour Magne*, der maaskee vedkomme Slægten Dalgas, i Omegnen af *Nismes*; og endelig er det neppe ganske tilfældigt, at vor Stamfaders Sønesøn, Miniaturmaleren Antoine Dalgas, omtrent 1770, da Hugenotforfølgelserne i Frankrig vare fuldstændig ophørte, forlod Schweiz og bosatte sig i *Domesargues* ved *Nismes*. Det ligger nemlig nær at antage, at han er flyttet tilbage til Familiens gamle Hjemstavn, hvor der dengang maaske endnu fandtes Frænder fra den ikke udvandrede Deel af Familien. I *Domesargues* findes endnu Dalgasser.

I en engelsk Bog om Hugenotkrigene, »The hugenots in France after the revocation of the edict of Nantes by Samuel Smiles 1874« er omtalt en *Emanuel Dalgues* fra Cevennerne; han var en hæderlig Borger i Salles, 6 Mil Vest for *Nismes*, og efter Ophævelsen af det nantiske Edikt prækede han Evangeliet overalt, hvor han kunde samle Folket; tilsidst led han Martyrdøden i 1687. Hvorvidt denne Dalgues hører til vor Familie eller ikke, maa indtil videre staae hen. Umuligt er det ikke, at der her foreligger en Skrivefeil eller Trykfeil. Fra den franske Revolutions Tid anføres, at en Dalgas i 1794 blev af den franske Regjering udsendt som Commissair til Hæren, og her staves Navnet paa samme Maade, som vi nu stave det.

Hos Familien Dalgas i Livorno haves en Signetring, kommen fra en af Dalgasserne i Schweiz, uvist hvem og hvor-

naar; og deri er indskaaren et Vaaben, forestillende et Taarn. Dette siges at være Familiens Vaaben, men Bevis herfor haves ikke. En Tegning af Vaabnet er afbildet foran. I den førnævnte engelske Bog findes anført, at der i Nærheden af Nismes ved »*la tour Magne*» fandtes et Sted kaldet »*Lecque*», hvor Hugenotterne gjerne samledes, og det er jo tænkeligt, at det er dette Taarn, som er afbildet i Vaabnet. Forøvrigt spillede Hugenotterne ogsaa en stor Rolle i Byen *Tours* ved Loiren, og Taarnet kan maaskee stamme derfra, hvad dog neppe er rimeligt.

Af alle Ludvig den 14des Skjændselsgjerninger var Ophævelsen af det nantiske Edikt den værste. Ved Lökkemidler var Adelen, hvoraf under Henrik den 4de Halvdelen var reformeert, efterhaanden bleven ganske katholsk. Af de 148 Artikler, hvoraf Ediktet bestod, var lidt efter lidt, navnlig efter 1662, de fleste bleven ophævede. De Reformeerte havde saaledes ikke længer nogen Adgang til Embeder, mange af deres Kirker vare jævned med Jorden, Børnene toges fra Forældrene for at opdrages katholsk, og de Reformeertes Stilling var derfor kummerlig; dog endnu vare de ikke fuglefrie. Men i 1681 begyndte den haarde Forfølgelse og navnlig efter Louvois' Tilskyndelse med de saakaldte Dragonader; det vil sige Indkvartering af Soldater med tilhørende Plyndringer og voldelig Adfærd i de Egne, hvor der var Reformeerte, alt indtil Beboerne antog den katholske Religion. Som Centre for Dragonaderne nævnes *Bearn*, *Bordeaux* og *Montauban*. Og endelig den 17. Oktober 1685 undertegnede Kongen Ophævelsen af de sidste Rester af Ediktet, hvorefter reformeert Gudstjeneste blev forbudt, de reformeerte Præster skulde forlade Landet inden 14 Dage, medens det forbødes alle andre Reformeerte at udvandre, Alt under Straf af Galeierne. Desuagtet udvandrede de i skareviis, medens Andre hemmeligt holdt Gudstjeneste ved Hjælp af Præster, der levede forklædte i Skovene. Forfølgelserne vedblev, og i Cevennerne gjorde de Reformeerte tilsidst Oprør; de kaldte sig *les Camisards*, fordi de vare klædte i en hvid Skjortè, og deres 2 berømte Førere *Roland* og *Cavalier* holdt længe Stand mod Frankrigs Generaler. Roland udvandrede vel, og Cavalier blev dræbt i et Overfald; men desuagtet blev Oprøret først dæmpet, da den retskafne *Marechal Villars* i 1704 fik Commandoen over Regeringstropperne og istedetfor

Umenneskelighed anvendte Mildhed. Mere end 100,000 Mennesker omkom under disse Kampe og over $1\frac{1}{2}$ Million udvandrede til Schweiz, Holland, England, Brunsvig, Preussen, Danmark og Rusland. En stor Deel af Ofrene slæbtes til Galeierne og pidskedes til Døde, naar de ikke vilde tage Huen af ved de katholske Ceremonier. Blandt de mest grusomme Forfølgere nævnes Prioren i Laval, Erkepræst i Cevennerne, *Francois de Langlade*, der tilsidst fangedes af Camisarderne, som brændte ham levende til Straf for hans Skjændselsgjerninger og Blodtørst. Men *Louvois* og *Madame Maintenon* have dog Æren af at være dem, som mest hidsede Ludvig den 14de til denne Udaad, der ødelagde Frankrig endog mere end Napoleons Krige.

De Franskes Indvandring i Schweiz var underkastet mange Farer. Ludvig den 14de tvang Cantonerne til officielt at modsætte sig Indvandringen; men Borgerne modtog de Flygtende i al Hemmelighed og tilmed i store Mængder. *Lausanne*, hvor vor Stamfader nedsatte sig, var netop et Hovedtilflugtssted for de franske Udvandrede.

At de fransk Reformeerte fik Tilladelse til at indvandre i Danmark, skyldtes udelukkende Christian den 5tes Dronning, *Charlotte Amalie* fra Hessen-Cassel, der selv var reformeert, idet det lykkedes hende trods den danske Geistligheds Modstand at formaa Kongen til i 1685 at tilstaa de Indvandrede sin Beskyttelse i Form af visse Privilegier, uden hvilke de ikke ville have kunnet nære sig ligeoverfor den Fanatisme, som desværre ogsaa den danske protestantiske Geistlighed udfoldede. Bemeldte Dronning vedblev indtil sin Død 1714 at støtte de Reformeerte og at gjøre Vel imod dem. Hun løskjøbte mange reformeerte Galeislaver i Frankrig, sikrede de dansk-reformeerte Menigheders Bestaaen ved betydelige Gavebreve, hjalp dem til at bygge Kirker, Præsteboliger, og arbeidede endog, skjøndt forgjæves, paa at Vemmetofte Kloster kunde blive de Reformeerte forbeholdt. De fleste Dansk-Reformeerte fandtes i Kjøbenhavn; en paatænkt Colonisation i Aalborg blev modarbejdet af den forblindede danske Geistlighed og derefter forbudt. De Reformeertes Indvandring til Fredericia stammer fra 1720, i hvilket Aar Frederik den 4de underskrev deres Privilegier eller Beskyttelsesbrev. Disse Reformeerte vare vel oprindelig franske men kom dog fra Brandenburg.

Fra alle Europas Lande hørte man kun Lovtaler over de fransk-Reformeertes Flid, Dygtighed og Agtværdighed, og overalt bidrog de til at fremme Industrien, Handelen, Kunst og Videnskab. Det varede heller ikke længe, inden der i nogle Lande blev Rift om dem, og inden de overalt banede sig Vei til de høieste Poster. Historikeren Becker siger derfor, at det var en verdenshistorisk Begivenhed af første Rang, at Ludvig den 14de uddrev sine reformeerte Undersaatter, nødte dem til at tage Ophold i fremmede Lande og derved udbredte den franske Civilisation og Dannelse.

Endvidere bør her omtales, at der i Danmark endnu findes en Mængde franske Navne, stammende fra hin Udvandring. Blandt disse kan passende og forunderligt nok her anføres Navnene paa de 3 nuværende Medlemmer af det danske Hede-selskabs Bestyrelse, nemlig *Mourier-Petersen*, *Morville* og *E. Dalgas*, der alle stamme fra de Fransk-Reformeerte.

ad. II b. **Slægten Dalgas i Chauvannes**, tæt ved Lausanne i Schweiz.

Om denne vides der ikke andet, end at den har hørt til Bondestanden, og at den nu sandsynligvis er uddød, den Green undtagen, som flyttede til Nismes i Frankrig (see Pl. 1).

Da min Søster Carolina D, paa en Reise til Danmark c. 1875 fra Lausanne tog ud til Chauvannes, saae hun en gammel Mand sidde udenfor et Huus; det forekom hende, at han meget lignede hendes Onkel Christian D. i Livorno, hvorfor hun spurgte ham, om han hed Dalgas. Jo, sagde han, jeg er George Dalgas, og hvis jeg ikke tager feil, saa hedder De ogsaa Dalgas, thi De ligner meget vor Slægt.

ad III b. **Jean Marc Dalgas, 1756—1811, Præst i Fredericia fra 1782**, har efterladt sig et Brudstykke af en haandskreven Biografi, hvorefter kan anføres:

Hans Fader, Antoine Dalgas, var en streng Reformeert, der levede tarveligt og opdrog sine Børn i Guds frygt. Han eiede et Huus i Lausanne, hvor han drev et Uldspinderi og

en Uldhandel, og da han desuden eiede en Avlsgaard paa Landet, blev han anseet som en velhavende Mand; men efter at være bleven gift med sin anden Hustru, indlod han sig i Spekulationer sammen med en Hr. Cregu og tabte derved en stor Deel af sin Formue, saa at han maatte sælge sin Fabrik i Byen og bo paa Landet, medens hans Hustru syede Modepynt; følgelig var den unge Jean Marc's Hjem meget tarveligt og næsten fattigt.

I en Alder af 11 Aar foretog han, J. Marc D., en Reise til Frankrig sammen med en Hr. Genouillac; senere blev han sat i Skole i Iverdon, men syntes ikke om Undervisningen, da han ønskede at uddanne sig til Geistlig. Som ungt Menneske tog han en Plads som Lærer hos Parlamentsmedlem Dubox i Ballac ved Bordeaux i Frankrig og var der 3 Aar, reiste saa tilbage til Lausannes, var der i et Par Maaneder, forsøgte forgjæves at forskaffe sig Midler til at studere og overtog derefter en Plads som Huuslærer hos Hr. Gevers i Leyden i Holland, hvor han var i 2½ Aar. Han forblev her endvidere i ½ Aar for at drive sine theologiske Studier, som han havde fortsat medens han var Lærer; ved at leve yderst tarveligt, efterhaanden sælge alt hvad han eiede, deriblandt et godt Bibliothek, som han i de 6 Aar, han havde været Lærer, havde samlet, lykkedes det ham tilsidst at tage de nødvendige Examener for at kunne blive Præst, og han blev indviet som saadan i Erlangen.

Præsten har udgivet en lille Piece om *Fredericia*: »*Tableau historique et statistique de l'établissement des réformés à Fredericia 1797*«. Heri behandler han ogsaa, dog kun ganske kort, Hede-forholdene i Jylland, idet han tillige var Præst for de 2 tydske-reformeerte Colonier ved *Frederikshaab* (Randbøl) og i *Frederikssogn* (Karup); han fremhæver navnlig Nødvendigheden af at fremme Engvandingen og priser dem, som maatte kunne bidrage hertil.

Præsten var en begavet, dannet og religiøs Mand, der var vel lidt af alle sine Omgivelser; hans Indtægter vare smaa, Børneflokket stor, og ved Siden af sin præstelige Virksomhed informerede han derfor i Fransk. Han var en »selfmade man« med megen Energi. Hans Huus var temmelig nøie knyttet til den bekjendte Justitsraad Bruuns Familie (see Slutn. af Bem. til V d), og Begges Børn levede meget sammen. Min Fader var saaledes en Ven af Søren Bruun i Assens, hvis

Datter Magdalene Bruun senere blev gift med Etatsr. Mads Pag Bruun i Aarhuus. Christian Dalgas, en anden af Præstens Sønner, var endog nær ved at blive forlovet med en af Justitsraadens Døtre, Marie Bruun, senere Fru Schönheyder, men den Bruunske Familie modsatte sig Forbindelsen, vistnok paa Grund af Chr. D.'s usikre pekuniære Stilling. De nærede imidlertid Begge hele deres Liv igjennem stor Godhed for hinanden, og da jeg (E. D.) som Lieutenant blev forlovet med min nuværende Hustru, en Datterdatter af Justitsraad Bruun, blev det ovennævnte ganske interessante Forhold mig meddeelt; og hos den dengang ældre Fru Schönheyder fandt jeg en kjendelig Varme og Interesse for Familien Dalgas.

Om Præstens Hustru er mig fortalt, at hun første Gang saa sin tilkommende Husbond paa hans Reise til *Erlangen*, hvor han blev indviet som Præst; hun var en Datter af Borgermesteren i *Elberfeld*, skjøndt hun var født i *Erlangen*; den unge vordende Præst logerede paa Gjennemreisen hos hendes Forældre, og de 2 Unge syntes strax saa godt om hinanden, at min Bedstefader umiddelbart efter at være bleven indviet i *Erlangen*, reiste til *Elberfeld*, friede, fik Ja, giftede sig og førte sin Hustru til Danmark. Hun skal have været dygtig i sit Huus, og have lignet min Søster Dagmar.

Sønnen Carl Dalgas skriver om ham, at han var en sand Hyrde for sin Hjord, og at han, skjøndt Udlænding, vandt sit nye Fædreland saa kjært, at han flere Gange afslog meget fordeelagtige Tilbud om Forflyttelse til Udlandet. En af hans kjæreste Sysler var Undervisning, og flere af hans Elever skyldte ham meget. Af hans Sønner maatte 4 tilligemed 3 andre unge Fyre gjøre Tjeneste som Musici ved et Jægercorps, han havde oprettet af sin Menigheds raske Sønner under Krigen med England efter 1801. Daværende Kronprinds Frederik og Gemalinde Marie Sophie, for hvem Corpset flere Gange paraderede, kjendte heelt vel *les petits musiciens de Fredericia*.

ad. IV a. **Proprietair Carl Dalgas til Aldebertsminde**
ved Veile 1787—1870.

Min Onkel Carl var en begavet, ivrig og kraftig Personlighed, en varm Tilhænger af Frihed og Lighed, og han spillede i 1820—40 en ikke lille Rolle som Fremskridtsmand i Retning af Landbrug.

Af hans Selvbiografi, udg. 1860, kan Følgende anføres.

Han var som Dreng en af Musikanterne i »les petits musiciens de Fredericia« (see ad. III b.), blev senere Jæger i Fredericia frivillige Corps, og i 1804 blev han Landvæsenselev hos en Hr. Valentiner ved Haderslev, Onkel til V. til Gjeddeshal. Efter senere at have været 2 Aar paa Valdemars Slot paa Thorseng, tog han i 1807 til Kjøbenhavn for at studere, gjorde under Bombardementet Tjeneste som Livjæger, deeltog i de fleste Udfald, blev let saaret, fik i 1808 et Rejsestipendium paa 700 Rdr. aarlig i 2 Aar, og bereiste i Løbet af disse Tydskland, Schweiz og Frankrig for at studere Landbruget. I Møgelin hørte han i 1/2 Aar den bekjendte Thaers Forelæsninger og fik en fortrinlig Anbefaling fra ham. I Ziegen gjorde han sig bekjendt med de derværende store Overrislingsanlæg, og i Nismes besøgte han sin Onkel Antoine D., Miniaturmaler, men uden at omtale dennes Familieforhold eller Virksomhed. Efter 2 1/2 Aars Fraværelse kom han tilbage, overtog sin Faders Eiendom Margrethelund, skænkede Familien af hans Onkel Aldebert i London, og omdøbte den efter ham til *Aldebertsminde*. Han omtaler, at hans 2 Brødre i Italien, min Fader og Onkel Christian overdrog ham deres Arvelod. I 1813 giftede han sig med Christiane Nisson, Datter af Controllør Nisson i Ringkjøbing. I de for Landmanden trange Aar 1813 til 1835 hjalp hans Brødre i Italien ham ved flere Leiligheder.

Han har udgivet 23 landøkonomiske Værker, anførte i hans Selvbiografi, deriblandt hans meer end almindelige gode Beskrivelser af Veile, Ribe og Svendborg Amter; og han var maaskee den Eneste, som paa de Tider havde et rigtigt Syn paa Hedeforholdene, navnlig Engvandingens Betydning, og som bedømte Ahldannelsen forstandigt. Efterhaanden blev han korresponderende Medlem for Landhuusholdningsselskabet, Landvæsenscomissair og Kammerraad; men denne Titel nedlagde han atter.

Hans frie Tænkemaade og Iiterhed indviklede ham i en Mængde Avisfeider, og navnlig var Aarhuus Avis Stedet for disse. I sine sidste Leveaar overdrog han Aldebertsminde til sin Svigersøn Clausen, gift med hans Datter Betty.

To af hans Sønner August og Henrik vare ved Handelen hos min Fader og min Onkel Christian; August skjød sig paa Sicilien efter en mislykket Speculation. Henrik tog til Californien og blev vistnok dræbt der. En tredie Søn, Jean, som ogsaa var Handelsmand og drog til Amerika, forsvandt ligeledes der.

De øvrige Sønner bleve Bønder i Jylland, og deres Afkom er saavidt vides forbleven i denne Stand; flere ere bosatte i Heden, een af dem, Christian D., $\frac{1}{4}$ Miil Syd for Paabøl Plantage; een af Sønneøttrene har et Pensionat i Fredericia.

ad. IV b. **Jean Antoine Dalgas, 1788—1835**, Kjøbm. i Neapel, Venedig og Livorno samt dansk Consul.

Denne min Fader blev opdragen i Liverpool (eller London?) hos sin Onkel *Aldebert*, hvor han lærte Handelsfaget.

I 1813 var han i Danmark, blev forlovet med min Moder, vistnok medens hun var i Besøg i Fredericia hos Tshernings, nedsatte sig i *Neapel*, og hentede sin Hustru i 1819 (see nedenfor Bryllupsreisen). Han havde ikke Held med sig i sine Handelsforretninger; fra 1814 til 1829 avancerede han dog godt og blev anseet for en velstaaende Mand; men i det sidste Aar tabte han Alt i en Speculation ang. Byggegrunde omkring Neapel; og i 1830 maatte han derefter begynde forfra i *Venedig*, hjulpen af Handelshuset *Mylius* i *Milano*; der gik det ikke bedre, og i 1831 tog han til *Livorno*, hvor han associerede sig med sin Broder, Christian Dalgas, hvis Forretning allerede den Gang var i fuldt Flor. Det var dog vistnok en noget underordnet Stilling, han havde hos sin Broder, og skjøndt denne gjorde sit Bedste, for at han ikke skulde mærke dette, tog Sorgen over hans mange Ulykker saaledes paa ham, at han allerede i 1835 døde af Lever- eller Galde-Lidelser. Hvad nu enten disse Ulykker havde eller ikke havde deres dybere Grund i Mangel paa Forretningssands, saameget er dog vist, at de

ogsaa hidrørte fra hans strenge Redelighed og Retfærdighedsfølelse, samt store Tillid til Andre; og inden han reiste fra Neapel og Venedig havde ogsaa Enhver faaet sit fulde Tilgodehavende. Medens han var i Livorno samlede han atter en, skjøndt ubetydelig Formue, der blev deelt mellem os Børn, da vi vare voxne.

Han var en dannet, takksom, i flere Retninger meget begavet Mand, fuld af Interesser, havde et stort Tegnentalent, og flere af hans efterladte Billeder ere nærvæd at være Kunstværker. Det var derfor ikke saa underligt, at han havde mange solide Venner, og at hans Huus i Neapel stadigt var Samlingsstedet for Tilreisende og især Danske. I hans Stam-bog findes saaledes Mindeblade fra H. N. Clausen, C. Otto, H. Bille Brahe, Ussing, Ploug, H. N. Clausen, Jens Holm, N. B. Krarup m. m. Digteren *Hauch*, med hvem han var meget lieret, dedicerede ham sin Tragedie *Tiberius*. Hauch lærte min Fader at kjende i sit Livs Skjærsildstid, og forsaavidt det skyldes menneskelig Hjælp, at Hauch gik frelst ud af denne, har han efter Hauchs eget Sigende min Fader at takke herfor. Det var nemlig paa en Udenlandsreise i Tyverne, at den unge Carsten Hauch, som den Gang var Naturforsker, væltede paa en Kjøretour i Italien, fik derved sin ene Fod knust, og maatte lade den sætte af; derved brast ogsaa hans Haab om en Fremtid som Naturgransker. Som en Krøbling og halv skibbrudnen Mand, der tilmed var i pinlig Penge-Forlegenhed, gjorde han da et mislykket Selvmordsforsøg, men saa betroede han sig til min Fader, som allerede i nogen Tid havde viist ham Gjæstfrihed og Venlighed. Min Fader blev forfærdet over den Yderlighed, hvortil Hauch var bragt, skrev strax til hans Familie og Venner, sørgede for, at han fik hvad han trængte til, og alt dette bidrog til, at Hauch tog sig sammen, for siden at udvikle sig til en af Danmarks ypperste Digtere. Om min Fader skriver Hauch, at han havde et ualmindeligt interessant Udseende; han var lille og fiintbygget, mørk i Haar og Hud, og der var i hans sjælfulde Ansigt et Træk af Melankoli, der maaske hang sammen med den indre Sygdom, hvoraf han senere døde. Han var opvakt og fuld af Liv, og man mærkede vel, at der flød fransk Blod i hans Aarer; men dette var forenet med ægte nordisk Trofasthed. Jeg har, skriver Hauch, ikke kjendt Mange, der ved Siden af

en udviklet praktisk Virksomhed, havde bevaret et saa aabent Øje for enhver aandig Stræben, som han.

Fremdeles skriver Hauch om min Moder: »Hun havde grædt over mig, da Operationen foregik, og baade da og siden efter sørgede hun for mig med søsterlig Hengivenhed, og da jeg efter Operationen maatte efter Lægens Ordre blive i Neapel Vinteren over, viste baade hun og Dalgas mig en Gjæstfrihed, der bestandig blev sig selv lig.

Om sit Ophold i 1821 i Neapel skriver Lægen C. Otto iblandt Andet:

Kjender Du Landet i sydlige Fjærne,
der hvor Oranger og Druerne groe?
Kjender Du Staden? bølgende Vande
spille mod villabekrandste Kyst.
Kjender Du Huset fra Dannemarks Dale?
Kjender de elskede Venner du der?
Danske i Hjærtet og danske i Tale;
De var Os alle Danske saa kjær.
Kjender Du Huset, vi traf paa vor Vei?
Hvo var hos Dalgas og gjætter det ei.

Om min Moder har N. F. S. Grundtvig skrevet:

Dannekvinden i det Fjærne
under Sydens klare Sky
aldrig glemte Danmarks Stjerne
klar i Kvæld og Morgengry,
fødte danske Børn i Grunden,
om end fremmed Røsten lød.

Da min Fader i 1806 paa en Reise fra London besøgte
sine Forældre i Fredericia skrev hans Moder i hans Stambog:

La vanilé n'est qu' une fumée
Et la gloire n'est qu' un tourment,
Mais les douceurs du sentiment
Valent mieux que la renommée

Og hans Broder Christian Dalgas, skrev i 1812 til ham:

Whereever I wam, whatever realms I see,
My heart untravelled fondly turns to thee.
Still to my brother turns with ceaseless pain,
And drags at each remove a lengthning chain.

Den bekjendte reformeerte Præst Monaud, som var i Neapel, medens min Fader boede der, tilsendte ham et Exemplar af sin berømte Bog »Kvinden«, med en egenhændig Paa-skrift, hvoraf fremgaaer, hvor høit han skattede min Fader. Bogen eies af min Søster Caroline. Min Faders Søster Christine blev forlovet og gift i hans Huus med Baron *Stampe*; og Botanikeren *Joachim Schouw* forlovede sig der med hans anden Søster Susette.

Han var endelig en kjærlig Fader, og det var hans største Glæde at beskæftige sig med Os Børn i sin Fritid, at tegne Billeder for Os, at spadserere med Os og at fortælle Os Historier. Imellem hans og min Moders Venner i Neapel spiller Familien Fellingner en ikke lille Rolle; de vare stadigt sammen, leiede om Somren Landsted sammen oppe i Bjergene, og der havde de endog Huusholdning sammen. Fellingner, der ogsaa var Kjøbmand, havde en stor Skuffelse, der dengang vakte en vis Opmærksomhed, idet han forment at have vundet en meget stor Gevinst i Lotteriet; men da han fra Landstedet tog ind til Neapel for at hæve den, viste det sig, at hans Commis ikke havde fornyet Seddelen i rette Tid. Min Fader interesserede sig meget for Skolevæsenet, og han og Onkel Christian fik oprettet en fortrinlig Drengeskole i Livorno. Ligeledes tumlede han meget med Livrente-Spørgsmaal, Logaritmeberegninger og deslige. Han var meget mørk, havde krøllet sort Haar og Skæg og var lille af Væxt, men dog stærkt bygget. Denne hans Styrke kom ham til Nytte, da han med sin unge Hustru i 1819 paa Reisen fra Kjøbenhavn til Neapel kom igjennem Nyborg. Det var nemlig i Jødefeidsens Tid, og Værten i Gjæstgiverstedet, som meente, at min Fader maatte være en Jøde, da han var saa mørk, satte en fordærvet Skinke paa Bordet for at drille ham. Da saa min Fader forlangte anden og bedre Føde, sagde Grobrianen, at det var godt nok til en Jødesmaus, men efter at være bleven banket dygtig om Øiene med bemeldte varme

Skinke, der blev anvendt som en Kølle, bad han om mild Pardon og blev skikkelig.

I de sidste Aar, min Fader levede, var han meget svag og maatte i den varmeste Aarstid opholde sig i Apeninerne Øst for Livorno, hvor han havde leiet et Landsted, kaldet *Lari*, i Virkeligheden en forfalden Borg, der laa høit paa en Bakketop, hvis ene Skraaning mod Nord var bevoxet med Pinie-Skov, medens den sydlige Skraaning var fuld af Viinstokke, indisk Figen m. m. Erindringen om disse Ophold i *Lari* staaer for mig som Noget af det Eventyrligste og Herligste, jeg har oplevet; saaledes Kjøretourene opad de steile Bjergveie, hvis Sider vare bevoxede med stedsegrønne Ege, Viinhøsten, Landskilpadderne i Jordbærbedene i Haven, den mystiske Pinieskov, de prægtige røde Kaktusfigen, som kun en gammel Hex fra Hytten ved Siden af Borgen maatte plukke og skrælle til Os, idet Fignernes Hud var fuld af Pigge; og endelig den røde friske Landviin i de store Beholdere, og den Høitidelighed, hvormed disses Indhold blev prøvet. Men disse Landtoure hørte op med min Faders Død, og kort Tid efter August 1835 kjørte vi ud af Livorno, ikke for at komme til *Lari*, men for at forlade Italien for stedse, idet min Moder havde besluttet sig til at bosætte sig i sin Hjemstavn, Danmark.

Min Moder hører til Slægten *Stibolt*, en gammel dansk Søofficiersfamilie, der stammer fra *Hans Stibolt*, som mellem 1610 og 1620 indkaldtes fra Tydskland (Hannover) af Chr. IV, for at organisere Cavalleriet; han blev Jægermester og Ritmester og var gift med Ane Vind. *Hans Søn var Andreas Ivar Stibolt* ogsaa fød i Tydskland, Ritmester i Danmark, gift med Bodil Lassen fra Jylland; han døde 1660. *Deres Søn var Hans Andreas Stibolt*, fød 1660, død 1710, Oberstlieutenant, Kommandant paa Christiansö, gift med Sophie Amalie Westerswelt. De havde 4 Sønner, hvor af bør nævnes min Oldefader: *Caspar Henrik Stibolt*, fød 1692, død 1779, Kommandørkaptajn, Kommandant paa Christiansö, gjort til dansk Adelsmand, gift 1. Gang med Caroline Hedevig Becker, 2. Gang med Chatarine Harasofsky von Harras. De havde mindst 14 Børn, hvoraf 10 Sønner, maaskee flere (see nedenfor). Imellem disse Sønner var min Bedstefader, *Andreas Henrik Stibolt*, fød 1739, død 1821, Kammerherre, Kommandørkaptajn, Chef for Søcadet-academiet og Eier af Sømandshvile, c. 3 Mil N. f. Kjøbenhavn.

Han var gift med Christiane Hemmer, fød paa Set. Croix 1755, død 1817. Portraiterne af disse Tvende ere i mit Værge. De havde 5 Sønner, hvorimellem min Onkel Admiral Peter Stibolt, og 3 Døttre, hvorimellem min Moder, *Johanne Thomine Stibolt*, fød paa Søcadetacademiet d. 9/9 1792. Disse Optegnelser har jeg tildeels fra en gammel Bibel, der har været i mit Værge, trykt 1629 i Lüneburg, kjøbt i 1642 af en Lieutenant Bria for 2½ Daler og solgt i 1688 for 2 Daler til Hans Andreas St. Om Caspar H. St. har min Moder fortalt, at han havde 12 levende Sønner, (medens Lengnicks Stamtavler kun udvise 10); og efter hendes Meddelelse bleve alle 12 Sønner paa eengang presenterede for Kongen, som udnævnte dem Alle paa eengang til Søcadetter. Jeg bemærker hertil, at Lengnick, Forfatteren af den Stiboltske Stamtavle, selv fremhæver, at den er mangelfuld, hvilket jeg kan attestere, da den ikke er i Overensstemmelse med Optegnelserne i førnævnte Bibel, som forøvrigt ogsaa ere mangelfulde, da flere Blade ere udrevne, ogsaa et Blad ang. disse Sønner. Min Moders ovennævnte Fortælling turde derfor maaskee nok være rigtig. Ligeledes har hun fortalt, at hendes Bedstemoder, *Chatarine Harasofsky v. Harras*, var en bøhmisk Grevinde, som strandede paa Christiansö, medens hendes Bedstefader Caspar H. St. var Commandant der; efter at De vare blevne gifte, foretog de flere Reiser til Bøhmen, for at faae Fat paa Grevskabet, men uden Resultat. Samme Stibolt var den Commandant, som lod hente hele Skibsladninger af Jord fra Bornholm til *Christiansö*, og som derved forandrede dennes nøgne Klippe til frodige Haver. Maaskee har Grevinden faaet ham til det; og det var ogsaa det Mindste han kunde gjøre, naar han vilde have en Harras til at boe paa den øde Ö. Endelig har hun fortalt, at hendes Moder Chr. Hemmert stammede fra en jydsk Bondekarl, som nedsatte sig paa Set. Croix og blev en stor Plantageeier.

Ved min Moders Daab vare tilstede som Faddere Fru Snedorff, Frøken Kaas, Capt. Blom, Lieutent. Brochdorff, lutter Navne, der endnu ere godt kjendte i Danmark. I sin Barn-dom opholdt hun sig meget paa det deilige *Sømandshvile* tæt ved Rungsted, men ved Statsbankerotten i Begyndelsen af Aarhundredet tabte hendes Fader sin Formue og dermed Sømandshvile. Deels denne Omstændighed, deels Bombardementet i 1807 og det dermed følgende Tab af Flaaden, bidrog Alt til,

at hendes Faders Hjem efter den Tid havde et noget trist Præg, og hun havde derfor neppe en munter Ungdom. Fra 1819, da hun blev gift, indtil 1830, da min Fader forlod Neapel, levede hun derimod et lykkeligt Liv i det deilige Land, omgivet af de mange Venner, en Tid, som hun ogsaa jevnligt kom tilbage til, naar man samtalede med hende. Men fra 1830 til 1835 kom Ulykkerne over hendes Huus, og da hun i Sept. 1835 naaede til Danmark som Enke med en hel Flok smaa Børn, fik hun at fornemme, at det er svært at være fattig. Hun blev raadet af Familien til at reise herop, men jeg troer dog, at hun selv længtes efter sit Fædreland og sin Slægt, nu da hendes Mand var død. Familien i Danmark kunde dog kun i ringe Grad hjælpe hende, naar undtages Stampedes, som jevnligt sendte hende Brænde og nogle Fødevarer, deriblandt aarligt en Kasse Æbler, der i en særdeles Grad interesserede os Børn; hendes Broder, Admiral *Peder Stibolt* hjalp hende ogsaa af og til, naar hun var i Betryk; men især var min Faders Broder, *Christian Dalgas* i Livorno hende en sjelden god Støtte; thi han gav hende, saalænge hun levede, en Pension paa 1200 Kroner aarligt, og jeg haaber, at det aldrig skal glemmes i Familien, at denne min Onkel baade ved denne Leilighed, som ved mange andre stedse viste sig som en Hædersmand.

Ved min Moders Ankomst til Kjøbenhavn i 1835 flyttede hun ind i Byens fattige Qvarterer, og levede nu i en Række af Aar for at opdrage sine Børn. Hun var trykket af de nye uvante Forhold, var noget ængstelig og svag ligeoverfor den øvrige Familie, men arbeidede uafsladeligt, ogsaa ofte om Natten, for at sy og stoppe om Børnene, og var altid blid og kjærlig mod disse. Da de saa vare blevne voxne og ifærd med at flyve ud af Reden, havde hun i 1850 den Sorg, at hendes 2 ældste Sønner, den lovende Kunstner Carlo, og den begavede Polytekniker Ernesto, Begge faldt i Krigen. Resten af Børnene boede hos hende endnu til 1853; men efter den Tid levede hun alene med en gammel Pige paa Blegdamsveien i en lille Lejlighed, ziirligt udstyret, alt skinnende hvidt og poleret, levende af Erindringen om den herlige Tid i Neapel og af Haabet om at faae Besøg af sine Børn og Børnebørn. Hun ligger begravet paa Holmens Kirkegaard i Kjøbenhavn.



Af en Dagbog ført i 1819 af min Moder paa hendes Reise fra Danmark til Italien sees, at hun og min Fader ledsagedes af dennes Søster, Susette, senere Fru Schouw. Reisen paabegyndtes den 6te Juli fra Kjøbenhavn, gik over Øerne til Fredericia og Veile, hvor de forblev hos Familien Dalgas fra 16. Juli til 16. August og besøgte Bruuns i Fredericia, Familien Tcherning sammesteds, Godseier Roer paa Haraldskjær, en Pastor Friis m. m. I Kolding besøgte de Familien Kruse, hvis Datter, Rikke, senere kom til min Faders Huus i Livorno, og hvem jeg mindes som en kjærlig Veileder for os Børn. I 1835 fulgte hun med os tilbage til Danmark og er iaar død i Aarhus Hospital, efter i en lang Aarrække at have levet af at være Lærerinde for smaa Børn og stundom af at have informeret i Italiensk. Dette Sprog talte hun gjerne saaledes med min Datter Johanne, som jevnlig har besøgt hende. Den 22. August naaede de Hamburg og besøgte en Green af Familien Mylius, med hvis forskjellige Medlemmer min Fader var meget lieret. Den rige Kjøbmand *Mylius* i *Milano* var saaledes hans særlige Ven, hjalp ham flere Gange i hans Ulykker og var min Gudfader. Efter min Faders Død sendte han min Moder aarligt 400 Kroner til min Opdragelse, men inddrog Beløbet, da jeg i 1848 gjorde Tjeneste i Krigen mod Slesvigholstenerne. Han var nemlig tysksindet, fandt min Adfærd urigtig, og forlangte, at jeg skulde udtræde af den danske Hær, hvilket jeg selvfølgelig ikke kunde; efter at have underrettet ham herom i høfligst mulige Udtryk, mistede min Moder Tilskuddet, og jeg blev strøget i hans Testamente, hvor jeg havde staaet opført med ca. 10,000 Kr. Dengang fandt vi Alle, at hans, Millionærens Adfærd var skammelig; nu føler jeg kun Taknemmelighed mod min Faders gamle Ven, fordi han i 13 Aar hjalp min Moder; og nu indseer jeg, at han, en brav Tysker, der følte varmt for sin Nation, ikke kunde handle anderledes, da hele Tyskland stod i den Tro, at vi Danske vare skammelige Undertrykkere. Thi vort lille fredelige Land har paa den forunderligste Maade i en langsommelig Aarrække stadig været Gjenstand for ilde Omtale og Mis-handlinger af Folkeslag og Regjeringer. Ligeoverfor alle disse i Virkeligheden som oftest bevidste Overgreb i stor Stil bliver hiin Bagatel af den gamle Mylius, tilmed udført i god Tro, kun et lille uskyldigt Led i en lang Kjæde af Uret; men den

er en god Illustration til Stemningen mod os Danske. Den retskafne Mylius troede, at han ogsaa burde slaae til det lille Danmark ligesom alle Andre, og jeg tvivler ikke om, at det har gjort ham ondt, at han ramte vor Familie derved.

Men for at komme tilbage til Reisen, saa berettes, at min Fader købte en magelig Vogn i Hamburg; med den naaede de Hannover, Kassel, Rosbach, hvor de besøgte Faders Onkel Bingmann, og kørte den 8. Septbr. ind i Frankfurt. Her besøgte de Tanterne Aldebert og Kohl, den Bekkerske Familie og Carl Mylius. Videre tog de til Erlangen, hvor de besøgte Tante Ulrich og Tante Enkel (Faders Mostre), og naaede den 30. Septbr. til den italienske Grændse ved Salurn. I Mailand besøgte de Mylius paa dennes Landsted, traf der den unge Danske, Hartmann, vistnok en Broder til den bekjendte gamle Hartmann, og en af Napoleons Generaler, Dementel, til hvis Gods de tog ud. Den 25. Oktober naaede de Livorno, traf der hos Christian D. Søsteren Christine (senere Stampe) samt flere Danske, Bay og Stub. Den 9 Novbr vare de i Rom, kort efter i Neapel, og Reisen havde da varet $3\frac{1}{2}$ Maaned. Nu kan den gøres paa $3\frac{1}{2}$ Dag. Jeg har her anført alle disse Navne, da det maaske kan interessere at vide, at vi har megen Familie omkring i Europa.

Ogsaa fra min Faders Haand har jeg en Dagbog, ført fra 10. April til 1. Decbr. 1813 paa en Reise, han foretog i Danmark og Sverig. Det sees deraf, at han allerede den Gang var forlovet med min Moder. Han reiste i Handelsforretninger for et eller andet Huus, maaskee sit eget, maaskee Mylius'es. Allerede da omtaler han Fellingner, og han fortæller, at hans Broder Christian var eller boede (?) paa Malta. Reisehaandbøger kjendtes allerede dengang; thi han ønskede sig en fransk do. over de 3 skandinaviske Riger. Paa Reisen fra Fredericia til Kjøbenhavn fulgtes han med Hanna, »sit Hjertes og sine Tankers Fortrolige« (som han benævner hende) og med sin Søster Susette; og denne lille Deel af Reisen kostede for dem alle Tre 280 Daler; nu kunde den gøres for 20 Daler. Fremdeles beretter han, at Svenskerne paa den uforvarligste Maade mishandlede deres Skove, og at de ødslede i den Grad med Træ, at de endog opsatte Giærder paa Markerne ikke af Riis, men af svært Tømmer paa 6 à 10 Tommers Diameter. Ligeledes klager han over Svenskernes hyppige

Galasser, som han aldeles ikke kunde være med til; thi hverken min Fader eller nogen anden Dalgas har været Tilhænger af Bachus. Dagbogen slutter ved Ankomsten til Stralsund med, at han nu stod paa ærlig tysk Grund. Dengang var Sverrig nemlig mistænkt for at ville stjæle Norge fra os, Frankrig stod som Verdens-Tyrannen, og i Tydskland, det ærlige Folks Land, haabede man at finde Befrieren. En hidtil ukjendt, mægtig national Dønning gik dengang igjennem dette Land, og min Fader, som stod i nøie Forhold til den tydske Handelsstand, var ogsaa betaget af den.

ad IV c **Christian August Dalgas**, Kjøbmand og dansk Consul i Livorno 1789—1863.

Han blev ligesom min Fader opdragen hos sin Onkel, Kjøbmand *Aldebert* i London (eller Liverpool). Det synes, som om han i 1813 var bosat paa Malta; i 1819 var han derimod bosat i Livorno, hvor han lidt efter lidt oparbejdede sit Handelshuus til noget meget Betydeligt, og Navnet Dalgas har derfor alt længe været »fint Papir« i de Egne, og er det fremdeles. Hans Hustru, *Louisa Salvetti*, var fra Schweitz, og deres Bryllup stod der. Hun var en stadselig Dame, anseet og agtet af sine Omgivelser, og de levede Begge meget lykkeligt sammen.

Jeg beklager kun at være daarligt forsynet med Materiale om denne Mand, fordi han utvivlsomt er den mest fremragende af alle vor Families mange Medlemmer, maaskee ikke særligt fremragende ved Begavelse, men derimod ved sit Retsind, sin Pligtfølelse, sin Flid, punktlige Orden, sin Arbejdsdygtighed og især ved sit milde Sindelag, der bragte ham til at hjælpe Mangfoldige og ikke mindst de Fattige i hans egen Familie. Min Broder Ernesto, som var i hans Huus fra 1835—40, og min Søster Carolina, der var hos ham som Husets Datter fra 1835—1863, da han døde, forgudede ham næsten, og de havde ikke Ord nok til at tolke deres varme Følelser for ham. Ogsaa min Moder omtalte ham altid med den største Agtelse og Kjærlighed, og hun fortalte, hvor hensynsfuld og opofrende han havde været mod min syge Fader. Min Moder blev

hjulpen baade af ham og af hans Søn Frederik D. i 36 Aar med en aarlig Pension af 1200 Kr.; sin Søster Betty Muhle hjalp han ligeledes i en lang Række Aar med et lignende Beløb; og det er utvivlsomt, at han desuden har hjulpen flere af Familien, især Broderen Carl D. paa Aldebertsminde samt dennes Sønner, og ialtfald i de første Aar Broderen Henrik D. i Veile. Han har ladet reise en Mindesteen over sin Fader, Præsten i Fredericia, og der stiftet et Legat paa 1500 Mark Banco, hvis Renter tilfalde Præsteenkerne (reformerte).

Jeg mindes ham fra Livorno som en lille pyntelig og venlig Mand, hvem alle dog havde Respekt for. Hver Søndag Formiddag besøgte vi Børn Onkel Chr. og Tante Louisa og bleve trakterede med gode Sager, som vi nød i al Stilhed. I 1845 var han i Danmark og vilde have haft mig med til Italien, men mine Omgivelser fik mig til at foretrække at blive her. Allerede tidligere havde han taget 2 af min Onkel Carls Sønner til sig; de vare der, da vi levede i Livorno (1830—35), arbejdede paa Onkels Kontor, men boede hos mine Forældre. August brød vi os ikke synderligt om, men Henrik var Børnenes Yndling, og han blev kaldt *Enrico grande* i Modsætning til mig, *Enrico piccolo*. Engang da jeg og min Søster Dagmar som 6aars og 4aars Børn vilde flygte til Amerika, og i den Anledning havde forvildet os i Byen, blev hele Kontorpersonalet sendt ud for at lede efter os, og det faldt i Enrico grandes Lod at finde os nede ved Livornos Havn i Samtale med nogle Fiskere, som vi vilde overtale til at tage os med, formodentlig til Elba eller Caprera, den store Napoleons og Garibaldi's Ørnereder.

Hans ældste Søn, Federigo Dalgas, blev ved Faderens Død 1863 Chef for Handelshuset i Livorno samt dansk Consul, og han lever endnu; han har været gift, hans Hustru er død, og af hans 2 Sønner er den ene Faderens Associé, den anden en begavet Ingeniør.

En yngre af Chr. D.s Sønner, Gustav, var Literat og døde for adskillige Aar tilbage i Florents, efterladende flere Børn.

ad IV d **Henry Francois Dalgas 1789--1848**, Farver og Fabrikant i Veile. Han var først Snedker i Fredericia, derefter Farver i Veile. Efterhaanden fik han anlagt et Hørsvingeri, et Kalkbrænderi, og et Strømpevæveri; derhos overtog han Entrepriser, byggede saaledes Broer for Veikorpset, og endelig paabegyndte han et Inddæmningsanlæg i Veilefjord. I en lang Række af Aar var han Borgerrepræsentant, og i en Valg-saison var han Stænderdeputeret i Viborg. Han nød saaledes en vis Anseelse, og han var meget afholdt af sine Omgivelser paa Grund af sin Elskværdighed og sit milde Sindelag, hvortil kom, at han og hans Hustru i al Tarvelighed førte et net Huus, hvor gode Venner, deriblandt Bruuns fra Fredericia, gjerne kom. Han bestyrede samvittighedsfuldt sin lille Forretning og efterlod sig nogle Midler.

Hans Hustru *Edle Dorteia*, født *Henningsen*, var en Datter af Major H, Toldkasserer i Hillerød. Hun var en beskeden Kone, der med Lidt forstod at holde sit Huus zirligt og ordentligt. Deres eneste Datter *Ida*, nu Fru *Christens*, var samtidig med os Børn, og deeltog ofte i vore prægtige Sommerferietoure til Nysø, see nedenfor.

ad IV e. **Betty Julie Marie Dalgas 1794—1871**, gift med Proprietær Mogens Muhle.

Tante Betty var en meget elskelig Kone, der gik endeel igjennem i sit vistnok uheldige Ægteskab, men som paa sine gamle Dage blev pleiet af sine Børn og agtet af Alle. Muhles boede i min Drengetid paa Boserupgaard, en lille Avlsgaard nær ved Helsingør, og der har jeg og mine Sødskende tilbragt flere muntre Sommer- og Juleferier sammen med Muhles egne Børn. Den første Sommer kjørte min Moder og vi Børn derud om Natten i en Fragtvogn, hvis Eier var mig en Gaade; thi det forekom mig, at han, skjøndt Kudsk, stadigt sov, og naar jeg spurgte ham om, hvorfor han saa jevnligt nikkede med Hovedet, svarede han, at det var fordi han netop havde gjort et nyt Regnestykke op. Og saa tilføiede han hver Gang til Hestene, som nok ogsaa sov indvendigt: »Nue vil I gue.» Vi kom følgelig først langt op ad den næste Dag til Boserup,

men denne min første Landkjøretour i Danmark i en stille mild Nat og i den friske Morgenluft, med de mange interessante Ophold i Kroerne, hvor Kudsken hvert Sted fik noget at styrke sig paa, formodentlig paa Grund af de mange Regnestykker, med Kjørselen opad den lange Geelsbakke, og især med Haabet om at faae Lov til at kjøre og ride hos Onkelen; den holdt mig vaagen til det Sidste, og den var Indledningen til min fornøielige Ungdom, hvorum mere senere. Dengang var jeg endnu kun en Purk, men senere da vi havde lært at bruge Apostlenes Kjøretøi, besøgte vi og Muhles alle de deilige nordsjællandske Skove lige til Frederiksværk, ja selv paa Kullen gjorde vi Landgang efter at have laant en aaben Baad. Min Moder tog sig til Gjengjæld endeel af Muhles Sønner, navnlig af den ældste, Christian, senere Birkedommer og Byskriver, som i flere Aar boede frit hos hende, da han ikke havde Raad til at betale for sig. Den Omstændighed, at baade Muhles og vi vare fattige, bragte os til at slutte os sammen. Jeg mindes endnu, at Christian M. og vi Sønner, naar vi kom om Aftenen fra Skole eller Arbeide, formelig beleirede min Moder, medens hun smurte vor Aftensmad, der dengang kun bestod i Rugbrød med tyndt Smør paa; men Appetiten var glimrende, og min Moder kunde ikke smøre saa hurtigt, som vi spiste. Alle vi Unge arbeidede flittigt, men vi morede os ogsaa udmærket om Søndagen og i Ferierne paa Boserup. Apostlenes Heste kostede intet, og med Smørrebrød i Lommen sparede vi Udgift i Kroerne. Lommepenge kjendte vi ikke, og da jeg havde taget Højskoleexamen, fik jeg for første Gang 2 Mark til dermed at gaae paa Tivoli.

Den elskværdigste af Tante Bettys Sønner var Julius; han var flittig til Overdrivelse og døde som Student af Overanstrengelse. Christian Muhle var Samvittighedsfuldheden selv og blev hele sit Liv igjennem agtet af Over- og Underordnede; medens han var Birkedommer paa Læsø, blev han betragtet som Øboernes Fader. Min ældste Søster Susette havde en trofast Veninde i Gertrude Muhle, der døde som en ældre Pige. I den yngste Datter, Hulda Selmers Hjem, levede den gamle Tante Betty sine sidste Aar.

ad IVg. **Christine Marie Marguerite Salome Dalgas**, 1796—1868, gift med Lensbaron *Stampe*.

Hun var vel den mest begavede af alle min Faders Sødskende, maaskee med Undtagelse af ham selv. Hun blev forlovet og gift i min Faders Huus i Neapel. Hun er bleven bekjendt ved, at Nysø i en Række af Aar var Samlingsstedet for Danmarks udmærkede Mænd, som hun forstod at drage til sig. Saaledes vare *Øhlenschläger*, *Hauch*, *Ingemann*, *Hoyen*, *Grundtvig*, *Schouw*, *Clausen* og især *Thorvaldsen* Husets Venner, og den Sidste havde endog et eget Atelier paa Nysø. Det aandelige Liv, som fulgte med disse store Mænd, og som hun supplerede med sin Livlighed og varme Interesse for alt Skønt og Stort og med en Evne til at hygge om sine Gjæster, gjorde dengang Nysø til et ualmindeligt Herresæde.

Men ogsaa for os Børn og unge Mennesker var det et Eldorado. Stampes Sønner og Døttre vare omtrent samtidige med mig og mine Sødskende, med Muhles, Schows og Grundtvigs Børn samt med Ida og Betty Dalgas fra Veile og Aldebertsminde. Den Boserupske Herlighed var forbi, inden jeg blev Officer, men saa begyndte Tourene til Nysø, og der samledes alle vi ovennævnte Unge, stundom endnu Flere, især i Sommerferien, en enkelt Gang i Julen. Hvilket Liv der saa var. Egnen var henrivende deilig, Haven fuld af Frugter og Blomster, Badehuset laa ved Præstøbugt tæt ved Gaarden; en Baad var ved Stranden; og Kjøretøi kunde faaes, naar man var gode Venner med Niels, Herskeren over alle Staldene, den Vidtbereiste, idet han som Kudsk havde været 2 Gange med Stampes i Italien. Paa Basis af alle disse Herligheder kunde der arrangeres en Mangfoldighed af Toure, til Lands og til Vands, Fodtoure, Jagttoure, Kjøretoure, Seiltoure, Skiveskydninger, Baller osv.; og de bleve ogsaa arrangerede til Alles stadige Glæde, der ikke saa sjældent havde et erotisk Sving, skjøndt ingen Forlovelse resulterede heraf. Tungt var det at drage tilbage til Kjøbenhavn, naar Ferien var tilende; faa Dage efter sled vi atter i Lektierne eller Studierne og fik andet at tænke paa. Men Mindet om de Glæder, som Familien Stampe saa ofte foraarsagede os Unge under vore Ferieophold paa Nysø, det kan ikke forsvinde hos nogen af dem, som vare Deeltagere.

ad IV h. **Susette (Susanne) Marie Augustine Peshier Dalgas, 1798—1844**, gift med Etatsraad *Joachim Schouw*.

Om denne min Tante veed jeg ikke stort mere end, at hun var min Faders kjæreste Søster, at han i 1819 tog hende med sig til Italien, og at hun i hans Huus i Neapel traf sammen med Schouw, hvem hun blev en trofast Ægtefælle. Min Onkel er derimod almindelig bekjendt, ikke alene som en udmærket Videnskabsmand og Botaniker, men ogsaa som en anseet Politiker. I 1836, 38 og 40 var han Formand i Viborg Stænderforsamling. I 1848 udgav han sammen med H. N. Clausen Flyveskriftet: »Ved Thronskiftet 1848« og indledede dermed Martsdagene 1848. Endelig var han Formand i den grundlovgivende Forsamling i 1849. Hans Værker findes anførte i ethvert dansk Forfatterlexikon, og den vigtigste Deel heraf er det af ham i 1831 til 1846 udgivne »Dansk Ugeskrift«, fortsat i 1847 som »Dansk Tidsskrift«. Han var vistnok den første, som her i Landet gennem Tale og Skrift fremkom med populære Naturskildringer, skikkede til at trænge ind hos Alle; og hans Exempel, der senere er bleven fulgt af mange Andre, har bidraget meget til Oplysningen. Han var af Karakter blid, stilfærdig og forsigtig, men kunde ogsaa være vittig og morsom, og han hørte til den Slags solide Mænd, der have virkelige Venner. I 1833 oprettede han i Forening med Collin og Eshricht den naturhistoriske Forening. I 1841 blev han Bestyrer af botanisk Have, og i 1835 deeltog han i Stiftelsen af Trykkefrihedsselskabet. Hans Buste staaer paa Universitetspladsen.

ad V a og V b. **Brødrene Carlo Dalgas, 1821—1850 og Ernesto Dalgas, 1823—1850.**

Begge vare de begavede, hver paa sin Maade. *Carlo* var i Besiddelse af et betydeligt Kunstnertalent, en Arv efter Faderen; han kastede sig over Dyrestudier og opnaaede i den Retning et smukt Standpunkt, hvorom navnlig hans Faarestudier vidne. I 1830 fulgte han med Schouws fra Italien til Kjøbenhavn, var fra 1830 til 1835 i min Onkels Huus, blev nok der temmelig meget overladt til sig selv, flyttede ind til

min Moder, da hun kom hertil, men havde da tabt Lysten til Bogen, hvorfor han kort efter kom i Lære hos en Malermester, der selv var noget af en Kunstner, og som tog sig faderligt af ham. Efterat være bleven Svend, besøgte han Akademiet, erholdt den lille Sølvmedaille og havde flere Gange Malerier paa Udstillingen. Da Krigen i 1848 overraskede ham i en Alder af 27 Aar, var han ifærd med at reise til Udlandet, idet han havde opnaaet et Reisestipendium. Han valgte imidlertid at stille sig som Frivillig, deeltog i Krigen 1848 som Menig og Sergeant, var med ved Kampene udenfor Dybbølstillingen, blev i 1849 Lieutenant og i 1850 Premierlieutenant. I Slaget ved *Isted* den 25. Juli 1850 blev han ved Vedelspang saaret i Laaret; og efter at være udskreven af Hospitalet, naaede han netop at melde sig den 31. Dec. 1850 til sin Afdeling, 10. Bataillon, for strax at deeltage i en lille Fægtning udenfor Midsunde ved *Møhlhorst*; her blev han dødelig saaret i Hovedet i det Øjeblik, han tog en af vore Faldnes Geværer, for som god Skytte, hvilket han var, at fjerne nogle fjendtlige Jægere, der dækkede bag nogle Huse, havde generet os meget. Hans efterladte Kunstværker ere ikke mange og tilmed spredte. I den kongelige Malerisamling findes et af hans Billeder.

Min Broder *Ernesto* var 12 Aar gammel, da min Fader døde i 1835, og blev derefter til 1840 i Onkel Christians Huus i Livorno. Saa reiste han til Danmark, lærte Dansk, fortjente sit Ophold ved at undervise i Fransk og Italiensk, udgav sammen med Fistaine en italiensk Grammatik, men tog dog ogsaa efterhaanden og samtidigt Examinerne ved den polytekniske Lærestanstalt. H. C. Ørsted tilbød ham i 1848 en Plads som Assistent ved Universitetet, indtagen af hans Soliditet, Iver og Begavelse; men da Krigen netop den Gang var brudt ud, og han var begejstret for Frihed og Danmark, meldte han sig som Frivillig i Ingenieurkorpset, blev i den paafølgende Vinter Lieutenant ved 3. Jægerkorps, og deeltog med Udmærkelse i Slagene ved *Kolding*, *Fredericia* og *Isted*, hvorefter han blev Premierlieutnant. Den 12. Septbr. 1850 førte han sin Afdeling i Slaget ved *Midsunde*, og blev her dødelig saaret i Hovedet. Med hans store Evner og riddelige Karakter vilde han upaatvivlelig have kunnet drive det til noget ikke Almindeligt, hvis han var bleven sparet for sit nye Fædreland,

som han heelt og holdent var gaaet op i. Han skal i en paafaldende Grad have lignet vor Bedstefader, Præsten i Fredericia, baade i Sind og Skind.

Begge disse mine Brødre bleve paa Hospitalet i Slesvig kjærligt pleiede af den dansksindede Kvinde, *Fru Catherine Grünfelt*, hvis Minde bedes bevaret i Familien.

Begge Brødrene ligge begravede paa Slesvig Kirkegaard.

ad V c. **Susette Dalgas**, født 1825 i Neapel, gift med *Professor Mariboe*, Eier af Mariboers Realskole i Kjøbenhavn; hun døde den 12. Oktbr. 1889 i Kjøbenhavn.

Denne min Søster var meget svag som Barn i Italien, og Lægerne raadede til at sende hende til Norden, Noget hun ogsaa naaede i 1835, da min Moder flyttede til Danmark. Her kom hun sig og udviklede sig til en elskelig og i en vid Kreds kjendt Personlighed, hvis betydelige Virksomhed som Lærerinde og som Hjælper for de Fattige blev høit paaskønnet baade af Rige og Fattige.

Hun kom tidligt i nært Forhold til Grundtvigs Familie og blev stærkt paavirket af ham. Fra 1844 til 1854 var hun Forstanderinde for Dannekvindeskolen i Kjøbenhavn. I 1853 blev hun gift, efter sin Mands Død 1860 overtog hun Pladsen som Forstanderinde for Enkedronning *Carolina Amalies* Asylskole og Pige hjem, hvorfra hun i 1884 tog sin Afsked. Hun har staaet i et nært Forhold til Enkedronningen og mange bekjendte Mænd og Kvinder især af den Grundtvigske Retning; fremdeles har hun været Komiteedame ved det Pugaardske Legat og ved Dronning *Carolina Amalies* Legatbestyrelse.

Hun var blid, kvindelig og varm hjertet samt meget virksom; hendes Optræden var præget af den reneste Sandhedskjærlighed. Selv ønskede hun at leve og dø ubemærket, men det naaede hun aldrig; thi saavel i hendes levende Live som nu efter hendes Død rager hun op over det store Fleertal som en sjelden Skikkelse, der længe vil mindes af Mange.

Fra En af hendes fortroligste Veninder, Frøken Nanny Bech, der nøie har kjendt hendes Virksomhed, navnlig i de sidste 30 Aar, er modtaget følgende Beskrivelse af hendes Liv:

Jean Dalgas' og Johanne Stibolts ældste Datter Susette, hed egentlig *Susa*, som den katholske Præst i Neapel døbte hende, da han mente, at Susette var et hedensk Navn, som han ikke kjendte, og som ingen Helgen hed. Da den lille Susette som 10aars Barn kom her til Danmark var hun fuldt ud et Sydens Barn, baade af Karakter og Natur, men hun lærte snart at elske Danmarks graa og skyfulde Himmel, fordi hun vidste, at Solen var bagved og havde Magt til at bryde igjennem; hun følte sig alt som Aarene gik mere og mere som Barn af sin Moders Fødeland; og dets Interesser, dets Ve og Vel var hendes Hjertes Liv, Sorg og Glæde. Endskjøndt noget af den sydlandske Natur nok gjorde sig gjældende, f. Ex. ved det Liv, hvormed hun sammen med en Deel andre unge Piger i Frihedskrigen sendte en Takadresse til Garibaldi, saa kom den livfulde Natur dog ligesaagodt i Bevægelse, naar det gjaldt det danske, s. f. Ex., da hun og nogle faa varmhjertede unge Piger fra en stor Kareth paa Gammeltorv bragte Orla Lehmann deres Hyldest, da han kjørte til Fængslet. — Susette var begavet med en forunderlig sjælelig Ynde, der prægede hele hendes Person og Væsen; hendes Karakter var ædel og reen, og *Sandhedens* Fane bar hun altid høit. I sin Barndom og Ungdom levede hun et indholdsrigt Liv med de mange dygtige og aandfulde Mennesker, hun kom i Berøring med, dels hos Grundtvig, Høyen, Boisen m. m. og dels paa Nysø i Sydsjælland, hvor hendes Faders Søster, der var gift med Baron Stampe, den livfulde og interessante Baronesse Christine Stampe, samlede en stor Kreds af dygtige og begavede Mennesker, og blandt dem nogle af Danmarks største og bedste Mænd, paa sit skønne og gjæstfrie Herresæde. I sine ældre Dage fornøiede det altid Susette at fortælle om hendes Samliv der med Thorvaldsen og Øehlenschläger, Børnenes Fester for dem osv. Det var intet Under, at Susette Dalgas fik mange Venner foruden en Deel Beundrere; og da den dygtige Skolemand, Professor Mariboe, der oprettede den første Realskole i Kjøbenhavn, vilde oprette en Pigeskole, der skulde bære Navn af »Dannekvindeskolen«, fordi Skolen skulde være for gode danske Pige børn af alle Stænder, havde han hørt saameget om den livlige og dygtige unge Susette Dalgas, at han vovede, skjøndt hun kun var 19 Aar gammel, at tilbyde hende at være Forstanderinde. Et lille

morsomt og ret betegnende Træk for dem begge to maa her ikke forbigaaes; da Aftalen var gjort og Løftet givet, siger Prof. Mariboe: »Ja Frøken Dalgas, de maa underkaste dem en ganske let lille Examen, det et nødvendigt og hører sig til, førend det tør ansees for afgjort«; — men den ivrige Susette udbød i Hefthighed, »at Sligt vilde hun paa ingen Maade gaae ind paa, saa kunde det Hele gaae tilbage«. Den fine og kloge Mand talte da ganske roligt et Kvarteerstid med hende, reiste sig derpaa, bukkede og sagde: »Tak, Frk. Dalgas, Examenen er forbi, De har bestaaet den udmærket«. Hun havde i sin Ivrighed slet ikke lagt Mærke til den historiske og pædagogiske Vending, som Samtalen havde taget, og de Spørgsmaal, hun havde svaret paa. — Det var en Aften, da Jenny Lind havde givet Koncert i Christiansborgs Ridehuus, og hvor en Mængde af Susettes Venner vare tilstede, at disse først hørte om hendes store Beslutning, og det gik da som en Løbeild gjennem hele Kredsen: »Tænk Jer« osv. —; i vor Tid er det ikke noget særligt, at en ung Pige træder i Spidsen for en stor Skole, men den Gang var det ualmindeligt. — Skolen kom i Gang, og man kan vist sige, at den blomstrede frodigt i 10 Aar; en Stab af dygtige unge Lærere, hvoriblandt flere senere kjendte Personligheder, som nu afdøde Skolebestyrer Schnekloth, Stiftsprovst Egede Glahn og flere, boiede sig næsten med Begeistring under den nye Bestyrerindes Scepter, og Professor Mariboe havde sikkerligen aldrig Grund til at fortryde sit Valg.

Damekvindeskolen ophørte, fordi Bestyreren og Bestyrerinden giftede sig sammen. Professor Mariboe havde for flere Aar siden mistet sin Hustru Frederikke Vessely, med hvem han havde 3 Børn, hvoraf den ældste, Lieutenant Alexander Mariboe, var faldet i Krigen; de to andre, Datteren Camilla og Søofficieren William Mariboe, vare jævnaldrende med Susette Dalgas; og det er let forstaaeligt, at de ikke saa med særdeles milde Øjne paa Faderens forestaaende Ægteskab; Børnene i Skolen sammensvore sig for at faae Professor Mariboe ryddet af Veien, saa vrede vare de over, at han tog deres elskede Susette fra dem; og Susettes egne Slægtninge og Venner vare alt andet end glade ved hendes Beslutning; saa man skal ikke sige, at det Tidsrum af hendes Liv var rosenstrøet; men hun har altid klart og bestemt vidst, hvad hun vilde og ført det igjennem, naar det paa nogen Maade stod i hendes Magt.

Med aabne Øjne fulgte hun Professor Mariboe som hans Hustru ud til Tuborg paa Strandveien, og det blev et lykkeligt Ægteskab i de korte 6 Aar, de fik Lov til at leve sammen; et lille Tegn derpaa er, at hun forlangte at faae sin Brudekrands i Haanden og at dækkes af sit Brudeslør i sin Kiste; begge Dele havde hun i de mange Aar opbevaret som sit dyre Eie. — Paa Tuborg tog Susette med Iver fat paa sin Opgave, at være for sin Mand ikke alene en kjærlig og trofast Hustru men tillige en klog og forstandig Husmoder; Mariboe havde paadraget sig en ikke ubetydelig Gjæld ved den noget elegante og særdeles gjæstfrie Maade, hans Hus tidligere var ført paa; og at faae den Sag klaret var noget af det, Susette særligt viede sine Kræfter. — Det lykkedes hende i den Grad, at Mariboe, der med Susette havde to Sønner, paa den ældstes, Alexanders Daabsdag udtalte, at det var den lykkeligste Dag i hans Liv, thi den sidste Skilling af hans Gjæld var nu betalt. De havde faaet en Deel Pensionairer i Huset, særlig Dreng af vestindiske Familier, og naar da »Professoren« med sin Trop om Morgenens tidligt var vandret til Skolen, vel forsynet med den Masse Skolemad, der hørte til opvoxende Dreng, saa tog den unge Kone fat paa at gjøre Huset i Stand, saa Alt kunde være parat, til hele Skaren med sin Anfører i Spidsen vendte tilbage ved Middagstid; og Mariboe taalte da ikke godt, at hans Hustru havde travlt med noget-somhelst, men hun skulde gjerne opholde sig roligt i Dagligstuen. Saa forunderligt det end synes, saa glemte Mariboets Børn af 1ste Ægteskab efter en ganske kort Tid al deres Uvillie, og de saae paa Susette med milde og kjærlige Øjne, saa hun blev deres inderlige og trofaste Veninde; dette skyldtes den mærkelige Naadegave, Susette havde faaet, uimodstaaeligt at drage Hjerterne til sig, fordi man følte det var en ren og ædel Sjæl, man ved hende kom i Berøring med. — Da Lieutenant Mariboe laae paa sit smærtefulde Dødsleie, var Susette den, som han helst vilde have hos sig; og Datteren, Camilla, der var gift med den ædle og dygtige Direktør paa Bodsfængslet i Kristiania, Richard Petersen, opdrog sine 4 Børn i Kjærlighed og Agtelse for sin Faders unge Hustru; efter Camillas Død vedbleve Petersen og Susette at være fortroelige og inderlige Venner, indtil Susette selv lukkede sine Øjne. Da den yngste Dreng Carl var et Aar gammel, blev Susette alene

med sine to smaa faderløse Dreng; hun levede en Tid nøisomt og stille hos sin gamle Moder, — og blev saa af Enkedronning Caroline Amalie valgt til *Forstanderinde for hendes Asylskole*.

Fra dette Tidspunkt begyndte det Afsnit i Susette Mari-boes Liv, hvor hendes Virksomhed blev af størst Betydning for en stor Kreds; hendes Hjerte, der havde saa megen Kjærlighed til Børn, havde tillige en stor Forstaaelse af Fattigdommen i det Hele, og deri mødtes hun med sin høie Beskytterinde og Veninde, som Enkedronningen snart blev for hende. Susettes klare Tanker og Evner til at ordne, indrette og forestaae, var just hvad Enkedronningen ønskede og trængte til, for at hendes Skole for Almuebørn, der skulde opdrages til dygtige Tjenestepiger og Husmødre, skulde komme i det rette Spor. — Det var hendes kristelige Tro, der var hendes Liv i Livet, fra hun var ganske ung, og det var den der bar og styrkede hende igjennem de lange 24 Aar, hvor hun trofast røgtede sit ikke lette Kald. Hendes Gaver og Evner udviklede sig til et blomstrende Liv og en vildtudstrakt Virksomhed, saa »Enkedronningens Skole« var vidt og bredt kjendt, som et ualmindelig godt og sjælesundt Sted for fattige Børn. Det hele Liv paa Skolen var tilmed fornøieligt, Bestyrerinden tyngede ikke ved sin Magt og Myndighed, de andre Lærere vare hendes gode Kammerater, og Børnene vare frie og glade; de elskede »Fruen«, ligesom de mange forskellige Sæt af Forældre altid med Tillid vendte sig til hende om Hjælp baade i Raad og Daad; og det var næsten som en stor forenret Familie, fordi der paa Skolen var godt Samliv og fuldt Samarbejde. — Susette var Sjælen i det Hele, og det tør siges, at hun har virket til ualmindelig stor Velsignelse hos Hundreder af Børn og Forældre; derfor har hendes Navn ogsaa efter hendes Død en saa god Klang, saa der kommer et mildt Blik i Øjet, saasnart det bliver nævnet. Mangfoldige har hun ikke alene ledet, men ogsaa *hjulpet* ad den rette Vei, og altid vidste Smaa og Store, at de trygt kunde følge, hvad hun raadede dem til. Den megen Roes og Pris, der strøedes paa hendes Vei, var hende haardt imod, og hun viste den altid fra sig. Hun havde i det Hele en stor Sky for at blive nævnet og omtalt, eller for at træde frem, fordi hun var tilbunds og i Sandhed ydmyg. Engang i en større Samling, hvor hendes

Skaal blev drukket, og der blev talt om hendes kjærlighedsfulde Liv o. s. v., blev hun ganske forskrækket, blev rød i Hovedet og sagde med Taarer i Øjnene: »Nei, nei dog, Gud alene skal have Takken, mig tilkommer kun mit Ansigts Blusel«. Om hendes inderlige Forhold til Enkedronningen vidner den store Mængde Breve, som hun modtog fra hende, hvori er udtrykt Taknemmelighed for megen god Hjælp og mange gode Raad; saaledes ved Oprettelsen af et Pige-hjem, der blev stiftet kort efter, at Enkedronningens Asyl og Asylskole var flyttet hen i den store og smukke Bolig, der var blevet bygget i Nyboder paa Hjørnet af Rigersgade, og som var en Gave fra hele Landet til den ædleste og elskeligste Dronning, som Danmark i mange Tider har eiet. Pige-hjemmet blev dannet i den øverste Etage af samme Bygning; det blev i en Række Aar bestyret af to forskellige Bestyrerinder, men Susette var dog Hovedet og den ledende Aand; da den sidste Bestyrerinde paa Grund af Sygdom maatte fratræde, overtog Susette ogsaa den snævrere Bestyrelse deraf, foruden sin store Gjerning som Skolens Forstanderinde, og saaledes vedblev det til Enkedronningens Død i 1883. — Men i Tidens Løb oversteg det dog hendes Kræfter, og hun blev nødsaget til at forlade sin kjære Gjerning; derfor tog hun sin Afsked i Sommeren 1884 baade som Bestyrerinde for Skolen og Pige-hjemmet, som og som Medlem af den Komité, der var dannet, for efter Enkedronningens Død at varetage hendes kjære Stiftelses Tarv. — Under sin lange Skoletid havde Susette, lige indtil hun i de sidste Aar tillige overtog Pige-hjemmet, havt sit eget lille private Hjem, hvor hun levede et lykkeligt Liv med sine to opvoxende Sønner i al den Tid, der var hendes egen; hun opdrog dem i stræng Nøisomhed og Tarvelighed; — gennem deres Moder og ved Samlivet med hende lærte de at kjende og elske den Herre, der raader over alt, og som er Livets og Glædens Kilde, — og der herskede megen Glæde og Hygge i det lille Hjem, hvor Skjønhed raadede. — Susette, hvis eget Hjerte glødede for alt Skjönt og Stort, havde en egen Gave til at meddele sin Varme og Begeistring til dem, hun talte med, saa de kom til at dele hendes Anskuelser; og paa den Maade har hun virket ikke saa lidt paa Skolebørnene, baade hvad Kjærlighed til Fædrelandet, til Historien, til Kunsten og til alt Skjönt, angaaer.

I en kort Tid, var hun som moderlig Veninde, Husmoder for sine unge Slægtninge, Professor Skovgaards tre Børn; deres Moder var Georgia Schouw, Susettes Sødskendebarn og trofaste Veninde; hendes egen ældste Søn var da i England i nogle Aar; den yngste, Carl havde anlagt en Planteskole ved Fredericia, og var der i en smuk og travl Virksomhed, men som hans Moder ofte og endnu paa sin Sygeseng sagde: uden Onkel Enricos gode Støtte var det aldrig gaaet. Da den ældste Søn, Alexander kom tilbage fra England, havde han den Glæde at leve sammen med sin Moder i hendes sidste Aar; det var et stille og et lykkeligt Liv, som hun aldrig syntes hun kunde takke Gud nok for; naar Carl kom paa sine smaa Besøg fra Fredericia, var det Lyspunkter for dem alle tre, og skjøndt hun i de sidste Aar blev svagere og svagere, følte de dog Velsignelsen af Samlivet. — Hendes Læge og gode Ven, Dr. Grünfeldt, en Søn af den ædle Frue Grünfeldt, der havde pleiet hendes to Brødre til det Sidste i Slesvig, besøgte hende meget ofte under hendes sidste Sygdom, som varede i 3 Maaneder; han kaldte det: »et ualmindeligt langt og trangt Sygeleie«. Hendes Glæde var Livet i og med Vorherre, og hendes hele Væsen og Natur fornægtede sig intet Øjeblik; da hendes Gudson Pastor Harald Boiesen havde givet hende Sakramentet kort før hendes Død, som hun selv og hendes Venner ventede næsten fra Dag til Dag, — sagde hun til ham, hun vilde paa ingen Maade have, at der maatte holdes en Tale ved hendes Begravelse; — da han saa sagde »men vi maa dog nok sige Tak?« sagde hun — »nei, nei, kun Tak til Gud«. Hun døde Lørdag den 12. Oktober 1889 om Morgenen, stille og roligt, og hendes Begravelse den 18. Oktober, foregik efter hendes Ønske i al Stilhed, men under megen Deeltagelse af hendes mange Venner. Hun blev begravet fra Kapellet paa Holmens Kirkegaard i sin Mands Gravsted, det, som hun i mange, lange Aar selv havde pleiet ømt og trofast.

Efter hendes Død var det et Ønske hos Mange, at der maatte reises et lille særligt Minde efter hende, men begge Sønnerne satte sig derimod, da de kjendte deres Moders Sky for al Offentlighed i Forbindelse med hende eller hendes Navn; og derfor skete der intet, — aldeles intet — end ikke hendes Navn staaer der; men dog vil hun først sent glemmes.

Nanny Bech.

En af hendes Elever fra Dannekvindeskolen, Helene Roed, Datter af Portraitmaler, Professor Roed, og gift med den svenske Professor Nyblom, har i det svenske Ugeblad »Ydun« Nr. 25—29 1890, i sin Fortælling: »Min første Lærerinde«, meddeelt sine Erindringer fra sit Samliv med Susette. Af denne Fortælling har jeg E. D. uddraget det Følgende.

En Morgen da jeg, (Helene), skulde gaae til Dannekvindeskolen hos Susette D., kom en fremmed ældre Herre hen til mig og sagde: »Jeg har nok seet min lille Pige, at Du om Morgen, naar Du skal i Skole, springer af alle Kræfter, men om Middagen, naar Du skal hjem, trækker Du Benene efter Dig«. Og Sagen var virkelig den, at Susettes Skole var for Os Børn det Bedste vi kjendte; Alt, hvad der foregik, var interessant og fængslende, og i alle Skoletimerne herskede der en Stemning af Glæde ja næsten af Festlighed. Vel bliver der nutildags i de bedre Pigeskoler bibragt Børnene flere og grundigere Kundskaber, end vi fik i Dannekvindeskolen, men det, som vi lærte der fremfor noget andet Sted, var Glæde over Livet og Kjærlighed til Kundskab og Studiet. Jeg hørte til de Smaa og havde den Lykke at blive undervist i de fleste Emner af »vor egen Susette«, og denne af Os jevnligt brugte Benævnelse kunde have faaet Os til at bringe hende et hvilket-somhelst Offer. Hun var aldrig heftig eller mistænksom; kun fordrede hun med Bestemthed, at vi skulde være sanddru, absolut sanddru; Undskyldninger eller Forsøg paa at gaae udenom Spørgsmaalene bleve strengt afviste, og Hemmeligheds-Kræmmeri og den mellem Smaapiger saa almindelige Hvisken og Tisken var forbudt; men tilstod man aabent sin Forseelse, saa var hun god og kjærlig. Ligeledes fordrede hun den største Renlighed. Der har vist neppe været en Skole, hvor der blev lagt mere Vægt paa, at der altid skulde være frisk Luft, og at Børnene altid skulde være nette og ordentlige. Derfor var der i Skolen to store Rum med Vadsketøi og Haandklæder, og efter Frokosttiden samt naar vi skulde til Haandarbeide, maatte vi ned at vaske Os. Hvis nogen mødte med et smudsig Haandarbeide eller en tilgriset Skrivebog, blev hun strax bortvist med et saadant Udtryk af Sorg og Uvillie, at vi ikke kunne Andet end faae en stærk Afsmag for Alt, som ikke var propert.

lukkes. Vore Hjerter fyldtes med et vildt Had mod denne Mand, som vilde røve Os vor egen Susette, og den sidste Skoledag hørtes intet Andet end Graad og Tænders Gnidsel. Men Susette selv bad os om, naar vi nu kom ind i andre Skoler; at vi da vilde holde ligesaameget af de nye Lærere, som vi havde holdt af hende, og med samme Lyst gjøre vor Pligt der, som vi havde gjort hos hende; men især bad hun Os om, naar vi bleve større, da at mindes, at vi burde være venlige mod de Smaa, de Fattige og de Tjenende, da disse vare ilde stedte i Samfundet uden en saadan kjærlig Haandsrækning fra de heldigere Stillede.

Susette og hendes Mand boede i et stort smukt Huus ved Strandveien i en stor Have; der kom stadigt mange Mennesker, og Huset bar stadigt Præget af den Værtinde, som styrede det. En saadan Friskhed, Renhed og Blomsterduft har jeg sjældent seet Mage til. Det var ikke noget rigt eller elegant Hjem, men gjæstfrit og vakkert. Af og til gik vi, hendes tidligere Skolebørn, hen at besøge hende, og da vare vi lykkelige ved at sole Os i hendes Nærhed. Hun var tilmed en udmærket dygtig Huusmoder, men uden at man mærkede nogen Anstrengelse fra hendes Side, thi hun forstod at opdrage dygtige Tjenestefolk og hun viste dem Tillid.

Da hendes Mand en syv, otte Aar derefter døde, stod hun alene og fattig med sine 2 smaa Sønner; men nogen Tid derefter blev hun Bestyrerinde af Enkedronningens Asyl for fattige Børn, og her begyndte hun en ny Virksomhed nemlig at undervise disse. Det var ikke nok, at hun aandeligen skulde tage sig af dem, men hun maatte ogsaa anvende en stor Deel af sin Omsorg paa Børnenes Ydre; hun vadskede og kæmmede dem, lærte dem Orden og Renlighed, formanede og trøstede dem, og var kort sagt som en Moder for disse smaa Stakler, som ofte kom fra ulykkelige og fattige Hjem. Men hun var nu atter kommen ind i sin rette Sfære, og hendes virksomme glade Sjæl lyste atter som Solskin for en stor Skare af opvoxende Ungdom. Vi, hendes tidligere Skolebørn kom ofte til hende i hendes tarvelige Hjem, skjøndt hun sagde, at hun ikke kunde byde Os Andet end Brød, Smør og Thee; og de Aftener, jeg var der, fik vi heller ikke Andet; men jeg veed ikke, hvad det var for et Trollderi, hun udøvede med sine Hænder; thi Alt hvad hun havde rørt ved, Alt hvad hun bød

Os, smagte bedre end de største Lækkerheder, og over det af hende dækkede tarvelige Aftensbord var der udbredt Poesi.

Livet skilte Os ad. En af de sidste Dage før mit Bryllup var jeg sammen med hende hos en Dame, som var en stor Patriot og som sagde til mig, at hun haabede, at jeg, naar jeg drog til Sverrig, altid vilde vedblive at være Dansk. Men saa sagde Susette: »Nei, Du bør nu blive Svensk. Skal en Kvinde blive en brav Hustru og Moder, maa hun være Eet med den Nation, som hendes Mand tilhører«. Det var hende, den varmestfølende, dansksindede Kvinde, som jeg nogensinde har kjendt, der gav mig denne Leveregel til Afsked; hendes Opfattelse var i dette som i Alt Andet fri og høisindet.

Kun faa Gange har jeg seet hende siden den Dag. En gang fulgte jeg hende hjem fra Asylet, hvor hun havde læst og virket hele Dagen; paa Hjemveien købte hun Middagsmaden, som hun siden lavede til sig og sine Børn; om Aftenen arbeidede hun ofte til langt ud paa Natten med Skolesager og med Børnenes Tøi; men da vi den Dag fulgtes ad og hun fortalte mig om hele denne Virksomhed, sluttede hun med at sige: »Jeg ønsker ikke at bytte med Nogen, jeg troer, at jeg er et af de lykkeligste Mennesker paa Jorden«. Og hun havde vistnok Ret; thi Lykken bestaaer i, hvad man er, og ikke i hvad man eier.

Helene Nyblom.

ad. V e. **Dagmar Dalgas**, 1830—1883, gift med Ingeniørkaptain *E. Jensen*.

Min afdøde Søster var en livlig og begavet Kvinde, i sin Ungdom flink som Lærerinde, senere en dygtig Huusmoder og en kjærlig Ægtefælle. Hendes Huus var i al Tarvelighed et yndet Samlingssted for de mange Venner, hun og hendes Mand efterhaanden havde forstaaet at skaffe sig; thi Begge havde mange Interesser, Musikken blev dyrket med Iver og Held, og den altid glade Stemning var baseret paa sand Lykke og Alvor og derfor solid.

Min Svoger og bedste Ven, *Emil Jensen*, som flere Gange vil blive omtalt under V d, er en Søn af Skolelærer og Klokker Jensen i Odense, en herlig Mand, som ved sin Lærervirksomhed

fik en ikke ringe men gavnlig Indflydelse paa den opvoxende Ungdom, hvis mange nulevende Medlemmer mindes ham med Varme. Min Svoger blev Høiskoleofficier sammen med mig i 1846 og deeltog i Krigen 1848—50, navnlig i Slaget ved Fredericia som Lieutenant ved Espingolerne. I 1853 blev han Premierlieutenant i Ingeniørkorpset, den 14. Oct. s. A. blev han gift med min Søster, og paa Bryllupsdagen blev han udnævnt til Kaptain. Fra 1853 til 1868 forrettede han Tjeneste ved Ingeniørkorpsets Veivæsen, boende dels i Ratzeburg, dels i Ribe og Odense; dog var han i 1859 i Rendsburg ved Ingeniørdirektionen dersteds. Fra 1868 til 1873 stod han ved Ingeniørtropperne i Kjøbenhavn, tog derefter sin Afsked og boede fra 1874 til 1888 i Aarhus, hvor han blev ansat ved de nye Statsbaneanlæg. Han har haft Tilsyn med eller ledet Bygningen af Lolland-Falsterbanen, Randers-Grenaa, Aarhus-Ryom, Vemb-Lemvig og Frederikshavn-Skagen Banen, alle private Baner; samt med Bygningen af Statsbanerne Herning-Skjern, Ringe-Faaborg og Tommerup-Assens. Fremdeles har han ledet Bygningen af Hedeselskabets Mergelsporbane i Grindsteddalen.

Nu er han bosiddende i Kjøbenhavn, efter at han paa Grund af sit svage Syn har maattet opgive sin betydelige Jernbanevirksomhed. Vore Efterkommere bør mindes ham som en yderst retsindig og akkurat Mand, der til enhver Tid havde Alt i fuldstændig Orden, og som derfor ikke yndede, hvad man kalder Vrøvl. Han var en ferm Mathematiker, og blev ogsaa benyttet som saadan. Han har stadigt fulgt Hedesagen med den største Interesse og har bragt den et forholdsvis stort Offer ved at overtage $\frac{1}{4}$ Deel af den under V d nævnte *Skovbjerg-Plantage*.

ad. V d. **Enrico Mylius Dalgas**, født i Neapel, Oberstlieutenant, boende i Aarhus, gift med *Marie Købke*.

Jeg er født i *Neapel* og døbt af den bekjendte fransk reformeerte Præst, *Adolphe Monaud*. Kun $1\frac{1}{2}$ Aar gammel kom jeg til *Venedig* og i $2\frac{1}{2}$ Aars Alderen til *Livorno*. Her boede vi i et stort Huus i Gaden Condotti i den nye Deel af Byen; i Husets Stueetage boede Verten; en Grev Lardarelli, der fra simpel Arbejder havde arbeidet sig op til Rigdom ved

at opdage og exploitere Boraxkilder i de pontinske Sumpe. Hans Have var fuld af Orangetræer, der samtidigt bare Frugt og Blomster, og det er den eneste Orangelund, jeg har seet. Ovenover os boede en italiensk borgerlig Familie, med hvis Søn, Pietro, jeg var gode Venner, og som hver Lørdag Eftermiddag bragte mig en Skive varm Polenta dulce, en stiv Grød eller Budding af Kastaniemeel, hvis søde Indhold blødgjorde mit Hjerte. Lardarellis Sønner og min Broder Ernesto vare derimod Uvenner; en skjøn Dag overfaldt de ham i Porten, og paa ægte italiensk Viis havde de endog leiet en anden Dreng til at dræbe ham; men min Broder slap dog med nogle Knivstik. Allerede da jeg var 4 Aar, kom jeg i Skole hos en skindtør Skolemester, der gik i en luvslidt sort Spidskjole med et Riis i den ene Baglomme, og hvor vi Smaapurke, saavidt jeg mindes, kun lærte at tage imod Riis og spise Kridt; men allerede i mit 5te Aar blev jeg anbragt i en fransk Skole, hvis Forstanderinde var en Madame *Guillet*, Enke efter en af Napoleons Generaler, medens Lærerpersonalet bestod af hendes Søn og Datter. Der taltes kun Fransk, og da jeg var 6½ Aar gammel kunde jeg tilstille min Fader en Nytaarsgratulation paa Fransk (Brevet er i mit Værge), hvori ærligt fortælles, at Brevet er dikteret af min Lærer, og at jeg havde været noget doven i det forløbne Aar. Denne Skole var et Pragtexemplar af en gammeldags Opdragelsesanstalt; i det ene Hjørne af Skolestuen fandtes et Parti haarde gule Ærter, paa hvilke vi sølle Unger maatte ligge paa Knæ, naar vi havde været uartige, medens vort Hoved samtidigt blev smykket med et Par store Æselsøren af Pap. Riis fik vi vel ikke, men vi kom jevnligt hen i Ærtekrogen, maatte ofte sidde over, naar vi stammede i den franske Grammaire; og især overværede vi hyppigt Forstanderindens Uddelinger af Roes og Daddel samt Straffe, der gaves om Morgenens, medens alle vi Drengene vare opstillede i en lige Linie med Lærerpersonalet paa Fløiene. Min Skolefrokost købte jeg hver Morgen paa Frugttorvet og bestod af et Par store Figen, hvortil en Skive Brød, medbragt hjemmefra. Dette Indkjøb var den fornøieligste Deel af Skolegangen, og Frugttorvet staaer levende i min Erindring, og det saameget mere, som vi Børn om Eftermiddagen ikke sjældent gik derned sammen med den førnævnte *Rikke Kruse*, for at købe en af de prægtige mørkegrønne Vandmeloner med blodrødt

Kjød og sorte Kjerner; Melonen blev saa i en Kurv sænket ned i vor dybe Huus-Brønd for at afkøles, en Operation som vi overværede trofast, indtil Melonen atter blev halet op for at bringes ind til Aftensbordet. Stundom gjorde vi længere Toure ud ad en Landevei med Brombær i Grøfterne, eller til en Bondekone paa Landet, som daglig leverede friskkjærnet Smør til Huset, og i hvis Have der stod et prægtigt Kirsebærtræ, naturligviis Gjenstand for vore Længseler; eller vi gik med min store Broder Ernesto paa Fuglefangst med Liimpinde, medens vi unge Røvere laae paa Luur i et med Jord overdækket Rum; men især dvæle mine Erindringer ved de før omtalte Ophold i Appeninerbjergene i Lari og ved min Faders Omhu for os Børn.

Af Reisen i Aug. og Septbr. 1835 fra Livorno til Danmark har jeg kun bevaret temmelig taagede Forestillinger; de dreie sig om en uudslukkelig Tørst i den stærke Varme, indtil vi naaede Alperne; om Forsøg paa fra Kudskesædet at plukke Druer fra Viinranker, som slyngede sig op ad Chausse-træerne, og som derfra hængte ud over Veiene; om Kjørselen op ad Bjergene i Alperne, hvor der foran Viturinen maatte spændes 3 Par Oxer foruden vore 2 Heste; om Teufelsbrücke, som lykkeligt passeredes, uden at jeg blev nappet af Hr. Lucifer, uagtet jeg nok den Dag havde combineret nogle temmelig utrolige Historier, Noget denne Hr. Teufel mærkeligt nok siges ikke at kunne lide, skjøndt man skulde antage, at det maatte være Vand paa hans Mølle; fremdeles mindes jeg en lang Reise gennem Tydskland med stadige Heste-Gjen-vordigheder, en tung graa Himmel over Hamburgs, som mig syntes, uendelige Gader; og min første Søreise fra Kiel til Kjøbenhavn med, saavidt jeg veed, det første Dampskib, der anvendtes i vore Farvande, nemlig »Caledonia«.

I Kjøbenhavn boede vi i nogen Tid hos min Onkel Schouw, flyttede derfra ind i en lille Leilighed i Vognmagergade, og saa begyndte min egentlige Skoletid fra mit 7. til 18. Aar. Jeg fik en Friplads i Efterslægtens Realskole og blev strax godt modtaget af Skolens Rektor, Professor *Friedenreich*, der kaldte mig: »*il piccolo questo qui*«. Denne dygtige Mand skylder jeg meget, skjøndt han ofte var urimelig streng; men hans vækkende historiske og geografiske Undervisning, hans store Omhu for mit timelige og aandelige Vel førte snart til,

at jeg kom til at høre til Skolens flinkeste Elever; og har jeg ogsaa mere end een Gang bragt Skolepræmier hjem fra de aarlige Examener, især til stor Glæde for min Moder. *Friedenreich* lod mig i flere Aar spise ved sit Bord og tog mig med paa sine mange Kjøretoure omkring paa Sjælland, ligesom jeg af og til fik hans aflagte Klæder omsyede til mit Brug. Noget der meer end een Gang har paadraget mig haandgribelige Opmærksomheder fra mine Kammerater. Navnlig var der en grøn og sort stortærnet *Chenille*, som stak stærkt i Øinene, og som stadigt fremkaldte en Overdængen af Snebolte: tilsidst foretrak jeg at gaae uden dette Pragtstykke, skjøndt Vinteren var bitterlig kold. Af andre Lærere mindes jeg med Taknemlighed den nys afdøde Professor *Holten*; den senere saa ulykkelige Regnelærer *Juul*; den bekjendte Mathematiklærer *P. C. Berg*, der i det første Qvarteer af Timen opfordrede os til at slaaes om »Grønlænderen«, en Stok med et udskaaret Hoved med skjævtstillede Øine, men som i de sidste 3 Qvarteer udfoldede en Energi, der førte til, at jeg blev en ganske flink Mathematiker; endvidere *Anger*, senere Præst paa Bornholm, *Lind*, senere Bisp i Aalborg, der havde en mærkelig Evne til at faae alle Drengene i Klassen til at lære deres Lektier, saa at vi i Reglen alle fik ug; fremdeles *franske Møller*, senere Kaptain i Krigen 1848—50, og derefter Præst, under hvem jeg nok glemte det Fransk, jeg havde lært i Italien; samt *H. P. Holst* og *Agerskov*, begge Lærere i Dansk, og endelig den prægtige gamle Skrivelærer *Lindorff*, som pludselig fra stor Fattigdom, fremkaldt ved en stor Familie og lavt Timehonorar, blev meget velstaaende, idet han vandt det store Lod i Lotteriet til almindelig Glæde for hele Skolen. Spilopper indlod vi os gjerne paa, og der var nogle Lærere, som stadigt vare Gjenstand for vore Drillerier, især de to tyske Lærere *Schmidt-Phiseldeck*, og den engelske Lærer *Mr. Jork*, der i Krigen 1807—13 havde været i engelsk Fangenskab. Hvad vi lærte hos disse var lidt nok, uagtet de alle tre vare agtværdige Mænd, der gjorde deres Bedste. Jeg hørte dog til en af de skikkeligste Klasser, men den saakaldte 4 c, senere 3 d, indeholdt en slem Samling Dreng; og naar jeg til Exempel fortæller, at de tvang deres Fux, stakkels *Siallerup*, til at spise levende Edderkopper, ved at binde ham til et Træ i Gaarden og tampe ham, indtil han fik Appetit til denne noget

under 4 Øine havde udtalt sig indgaaende og ædelt om det Indtryk, Mytteriet havde gjort paa ham. Der er næppe Andre end Lumholtz og et Par andre Artilleriofficerer, som nu ere døde, samt jeg, som vare inde i denne sørgelige Historie. — I Slaget ved *Isted* den 25. Juli kom vi vel ikke til Skud, men vi var dog lidt i Ilden udfor Istedkro. Hundreder af Saarede droge forbi Os Nord paa, thi vi holdt paa Chausseen tæt ved det Sted, hvor Sonne i sit fortrinlige Slagmaleri har stillet Artillericommandoen. Efter at Fjendens Stilling var stormet, fik vi Ordre til at deeltage i Forfølgelsen, men naaede heller ikke ved denne Leilighed at gjøre Nytte, idet Fjenden intetsteds standsede, for at gjøre Modstand, hvorfor vi allerede om Aftenen naaede Dannevirkes gamle Volde. Fjenden var som bortblæst, og vi kunde rolig bivouakere paa Voldene. Der sov vi ogsaa sødeligt i øsende Regnveir. Saa kom der et langt Bivouakliv Nord for Slesvig, Afmarsch af 1. Halvbatteri til Midsunde, og endelig fik jeg den 5. August Ordre til med 2 Kanoner at marschere Vester paa, for at deeltage i Indtagelsen af *Frederiksstad* den 7. August 1850; dog heller ikke her kom jeg til Skud, idet kun den forreste Deel af vor lange Kolonne, som stod paa et Marskdige, var i Engagement. Fra *Frederiksstad* fik jeg et Par Dage efter Ordre til at marschere til *Hollingsted*, hvor Kapt. Lumholtz indtraf med de 2 andre af Halvbatteriets Kanoner, og her blev jeg udseet til at agere Ingeniørofficer, skjøndt jeg kun forstod mig meget lidt paa den Ting. Men ved Hjælp af nogle Haandbøger, og efter at Ingeniør-Lieutenant *Good*, som var der i et Par Dage, havde instrueret mig, lavede jeg rask væk Skandser og Løbegrave til almindelig Tilfredshed, optog Kort over Stillingen, bestemte Skydeafstandene til en Mængde Punkter udenfor vor Stilling og fik raseret endeel Diger, Træer m. m., som kunde dække Fjenden. Kun et Par gamle mægtige Ege fik Lov at staae; thi da vi skulde i Lav med dem, kom en gammel Kone hen til mig, faldt paa Knæ og raabte: »Lieber Hr. General, lassen sie doch die alten Bäume stehen«. Denne Bøn kunde hverken jeg eller den Høistkommanderende paa Stedet Oberst Benzon modstaae, og de fik Lov at staae indtil videre. I Reglen forefaldt der her kun smaa Forpostfægtninger, iblandt hvilke en udmærkede sig ved, at en Malkepige, der befandt sig midt imellem Kjæderne, i sin Skræk vadede ud i Oversvømmelsen

langs Wohlde Dæmning, saa at kun Hovedet var over Vandfladen, medens Mælkespandene flød omkring. Ved en anden Leilighed var jeg paa et hængende Haar nær bleven taget til Fange, idet jeg sammen med Lieutenant Good og Lieutenant Richard var reden ud til Forpoststillingen udenfor Wohlde samtidigt med, at en fjendtlig Styrke omgik Wohlde; men jeg slap da for den Tort, uagtet vi bleve forfulgte $\frac{1}{4}$ Miil af fjendtlige Dragoner. Den 25. September bleve vi temmelig alvorlig angrebne, dog uden at Halvbatteriet, som stod i de nye Skandser, fik Lov at løsne et Skud, uagtet jeg gjentagne Gange bad om Tilladelse hertil. Af Fjendens Rapporter fremgaaer ogsaa, at det var paatænkt at foretage et Hovedangreb c. den 27. September paa vor Stilling ved Hollingsted, for at afskjære vor høire Fløi ved Frederiksstad; men Angrebsplanen blev i sidste Øieblik forandret, og det fjendtlige Angreb foretoges som bekjendt istedetfor paa selve Frederiksstad fra den 29. September til 4. Oktober. Vort glimrende Forsvar af denne By var jeg hver Nat Vidne til, men paa lang Afstand; fra vor befæstede Stilling ved Hollingsted gik der nemlig en milelang Oversvømmelse lige til Frederiksstad, og om Natten kunde vi fra vore Skandser høre hvert Skud og over Oversvømmelsen see Ildsluerne fra den brændende By. Den sidste Forsvarsnat, den 4. Oktober, var Ilden saa voldsom, at den for Os lød som et continuerligt Brag, hvori vi tydeligt afvexlende kunde skjelne baade Geværssalver og Kanonskydningen; men henad Midnat ophørte Braget pludseligt og afløstes af Vildændernes fredelige Knevren i Oversvømmelsen, hvor de laae i Tusindviis. Ildens Standsning var for Os et Bevis paa, at Angrebet var afslaaet, thi i modsat Fald maatte Skydningen være trukken Nord paa. Og det viste sig da ogsaa, at den danske Hær den Nat havde vunden den meest glimrende Seir siden Daniel Rantzaus Dage. Resten af Krigsaaret hengik med smaa Skjærmysler, der altid bleve fremkaldte af Fjenden, og omtrent det sidste Skud, der faldt i denne Krig, ramte min Broder Carlo.

I Januar 1851 begyndte atter Forelæsningerne paa Høiskolen. Vort Hold var i de tre Krigsaar bleven til et ikke almindeligt Hold af Elever. To af Os vare faldne, flere vare blevne saarede, adskillige vare dekorerede, de fleste vare forlovede, 2 vare gifte, Alle vare vi Premierlieutenanter, og Enkelte af Os vilde blive Kaptainer i det Øieblik, Afgangsexamen

var taget. Det blev ligefrem sagt, at det ikke kunde gaae an at lade nogen af Os falde igjennem, og ved Afgangsexamen i 1853 bleve vi ogsaa skaanede meest muligt. Med mig var der i Løbet af disse 2 Aar foregaaet 2 væsentlige Forandringer, som bleve bestemmende for hele mit paafølgende Liv. Efter E. Jensens Raad søgte jeg nemlig om, at maatte blive forflyttet fra Artilleri-Afdelingen til Ingeniørerne, opnaaede dette, og bestod som Nr. 2 ved Afgangsexamen, medens E. Jensen blev Nr. 1, og Holst, senere Generaldirektør, Nr. 3. Jensen var dengang forlovet med min Søster, Dagmar, og min Moder havde altsaa den Glæde, at vi Begge havde bestaaet med Udmærkelse. Jeg kom efter Examenen til Rekrutskolen, men Jensen kom strax til Veivæsenet i Lauenborg, holdt Bryllup samme Efteraar og blev samtidigt Kaptain, Noget han ikke kunde have opnaaet saa hurtigt, hvis han havde bestaaet mindre godt; thi den sidstbestaaede i vort Ingeniørhold blev først Kaptain 11 Aar derefter, og jeg, der var Nr. 2, blev først Kaptain i 1856. Dog Hovedsagen var, at jeg ikke længer stod ved Artilleriet, men ved Ingeniørkorpset, et Vaaben, der ganske anderledes passede med mine Tilbøiligheder og Interesser, og hvor jeg stadigt har befunden mig udmærket, lært grumme meget, samt udført mange, smukke og store Arbeider. Den anden Begivenhed var mindst ligesaa vigtig, thi jeg blev den 2. Januar 1852 forlovet med Marie Købke, og Mindet om denne Dag har jeg stadigt siden høitideligholdt ved festlig Sammenkomst, paa vore gamle Dage med Dands og anden Lystighed for de Unge. Min Forlovede var i et Par Aar Deeltager i vort muntre Ungdomsliv, var med i Sommeropholdet paa det deilige Smidstrup, der kun laae 50 Alen fra Øresundet, og blev modtaget med aabne Arme af min gamle Moder, som reent ud sagt var overvættets glad over, at hendes Søn nu havde faaet en saa vakker og yndig Brud.

Efter Examen maatte jeg altsaa paany være Rekrut; jeg havde nok tidligere gjennemgaaet 3 Rekrutskoler, en Exerceerskole, en Rideskole og en Kjøreskole, men det var som Artillerist; Ingeniørrekrutskolen kunde jeg ikke slippe for; det traf sig ogsaa saa pudsigt, at flere af de Underofficierer, der vare Lærere i Skolen, havde været mine Elever i 1849, og at jeg dengang havde lært dem at exercere, medens de nu lærte mig at gjøre Høire og Venstre om; og da vi Rekrutter skulde

lære »Pakning«, viste det sig, at jeg, som i 1850 havde været Secretair i en Pakningscommision, vidste bedre Besked end Lærerne; jeg fik derfor Ordre til at skrive et Paknings-Reglement, som strax blev approberet, men hvori jeg desuagtet hver Eftermiddag blev overhørt som enhver af de andre Rekrutter, hvilket gav Anledning til endeel Moro. I et halvt Aar var jeg Premierlieutenant ved et Ingeniørkompagni, og i April 1854 blev jeg ansat under Ingeniørkorpsets Veidirektion, idet jeg fik Tjeneste i *Viborg* under Kaptain *Ernst*, der kort efter afløstes af Kaptain *Glahn*, efter hvem jeg i 1855 overtog *Viborg* Veidistrikt selvstændigt. I 1856 blev jeg Kaptain.

Saa var Ungdomsalderen forbi. Jeg kunde nu føde en Familie, giftede mig med min nuværende Hustru den 13. Juni 1855, og dermed begyndte min mere alvorlige Virksomhed som Statsborger, skjøndt jeg kun var 27 Aar. Mine 2 Brødre vare faldne, mine 2 Søstre vare gifte, min Moder levede eensomt i *Kjøbenhavn*, Vennerne vare fløine ud til alle Landets Sider, og Forholdene vare i faa Aar blevne heelt forandrede. Det var nu ikke nok at være livsglad og studere flittigt, men der skulde nu ogsaa presteres nyttigt Arbeide, jeg skulde hævde min Stilling i Samfundet og være en forstandig Familiefader. Alt dette faldt mig meget vanskeligt, Arbeidet undtagen; fordi jeg reent ud sagt var meget grøn og især ikke havde Begreb om Formerne; men »Herren« har stadigt staaet mig bi, og mit Manddomsliv blev ligesaa fuldt af lyse Sider som min Ungdom. Den saakaldte Lykke har jeg aldrig søgt, og jeg har overhovedet aldrig søgt om nogen Begunstigelse, idet jeg mærkeligt nok stadigt har fundet, at jeg og mine havde det godt nok. Først nu, efter at jeg er bleven gammel, har jeg opdaget, at jeg uden selv at vide det, har hørt til de Lykkelige, som ere tilfredse med Livet, fordi de heldigviis have Øie for dettes lyse Sider, og især Øie for, at Arbeidet er en Vel-signelse og i høj Grad forædlende, naar det gjøres med Lyst og Interesse.

Fra 1854 til 1867 stod jeg i Ingeniørkorpsets Veitjeneste, Krigsaaret 1864 undtaget; indtil 1859 byggede jeg nye Hovedlandeveje mellem Randers og Ringkjøbing og boede dels i *Viborg*, dels i *Holstebro*. Fra 1859 til 1867 havde jeg Aarhuus Veidistrikt med Bopæl i Aarhuus og vedligeholdte Veiene langs Østkysten op indtil *Viborg* og *Silkeborg*. Samtidigt havde

aldeles overfløiet Veivæsenet, og dette er bleven Askepot. Men samme Askepot er dog i de samme Aar gaaet godt fremad; vore Veie staae ikke længer tilbage for Udlandets, og deres Antal er samtidigt steget meget betydeligt, saa at de nu spille en mange Gange større Rolle end i 1854; de ere vel ikke længere de store Pulsaarer i Landet, thi det ere Jernbanerne blevne, men de bringe Blodet ud til Landets yderste Kroge, og hele Landets samtlige Veie koste Landet nu mere end samtlige Jernbaner. Askepot hører derfor vel ikke til de Fine, men i det daglige Liv spiller hun en stor Rolle, og kan paa ingen Maade undværes.

Under min lange Veivirksomhed har jeg haft en udmærket Leilighed til at gøre mig bekendt med Landbruget i Almindelighed og *Hedebruget* i Særdeleshed, idet min Stilling medførte, at jeg kom til at lede en stor Mængde Taxationer over Skade paa Mark og Sæd, foraarsaget ved Veianlægene, der især forefaldt i Hedeegnene, foruden at jeg paa Reiserne stadigt kom i Berøring med Landmænd. Hertil kom, at jeg ved Veianlægget tvers igjennem Jylland fik en sjelden Anledning til at blive bekendt med Jordbundsforholdene og Terrainformationerne, dels paa Grund af de mange Taxationer af Jordens Bonitet, og dels fordi de mangfoldige Veiudgravninger ligefrem udviste interessante og lærerige Snit af Jordskorpen i 10 à 20 Fods Dybde. Da jeg nu fra Dreng af havde haft en særlig Lyst til Naturstudier, og som Ung havde haft god Leilighed til at udvikle den, navnlig i Retning af Kemi, Fysik og Geognosi, foruden af lidt Havebrug, saa fulgte heraf, at mine gamle Interesser fik ny Næring i min Veivirksomhed; og da jeg i Viborg i 1854 gjorde Bekjendtskab med Prokurator *Morville*, nu Justitssekretair, som ogsaa var en Ynder af Naturen og dens Studium, navnlig i Retning af Botanik, og som tilmed alt i flere Aar havde tumlet med praktiske Plantningsanlæg, saa varede det ikke længe, inden vi begyndte at samtale om, hvad der burde og kunde gjøres for de jyske Heder; og snart efter foretog vi Vandringer i Omegnen af Viborg med et eller andet Studium af Heden eller Naturen for Øie. Ingen af Os To tænkte dengang paa, hvad dette skulde føre til, men det er dog saa, at Grunden til Hedeselskabet blev, Os selv uafvidende, lagt under mit Ophold i Viborg fra 1854 til 1857 ved denne Samarbeiden af vore



delicat og vanskelig Sag som Hedeselskabets, uden at der nogensinde er opstaaet nogen egentlig Dissents imellem Os Tre, og uden at Nogen af Os nogensinde ere blevne trætte eller kjede af Samarbeidet. Det maa derfor siges, at det var en Guds Lykke, at jeg fik disse 2 Mænd til Medarbeidere, og jeg nærer ikke mindste Tvivl om, at de have samme Følelse ligeoverfor mig.

Det bliver imidlertid nødvendigt at forlade Hedesagen en liden Stund, og at gaae noget tilbage i Tiden, for at berette om mine Erindringer fra Krigen i 1864. I November 1863 fik jeg Ordre til at melde mig ved Hæren udfor *Dannevirke* hos den høistcommanderende Ingeniørofficer, Major *Schrøder*, og der at overtage 3. Ingeniørkompagni. Hvad jeg og flere andre nys tilkomne Ingeniørofficerer egentlig skulde der, havde vi Ordte ved at fatte; thi vi fik ikke Tilladelse, til at udrette noget Synderligt. Dannevirkestillingen var i alt. Andet end god Forsvarsstand, Værkerne vare ikke monterede og palisaderede, ikke forbundne ved Løbegrave, Forværkerne vare ikke fuldførte, og det udenfor liggende Terrain var ikke rensat for Jorddiger og andre Dæknings-Gjenstande. De i Slesvig værende Ingeniørofficerer, hvorimellem jeg, bleve tilsidst enige om at gjøre en Forestilling hos vor Chef, gaaende ud paa, at der var Meget at rette, at vi havde for lidt at bestille, at Vinteren nærmede sig, og at Frosten kunde umuliggjøre Stillingens gode Istandsættelse i rette Tid, hvis vi ikke fik Lov til at arbeide med stort Mandskab, hvoraf der var nok at faae, idet hele Hæren alt da var samlet. Men Chefen gav det Svar, at han havde Ordre, til ikke at forcere Arbeidet. Vor Forestilling blev gjentagen flere Gange, men vi fik samme Svar. Det var øiensynligt, at man i Kjøbenhavn ikke troede paa Krig, og at vor Hærs Opstilling bag Dannevirke kun var et diplomatisk Skaktræk; men omtrent ved Nytaarstider eller et Par Dage derefter maa Anskuelserne i Ministeriet pludselig være blevne ændrede; thi da ankom Oberst *Dreyer* til Slesvig, overtog Ingeniør-Commandoen, og han havde Ordre til at forcere Stillingens Istandsættelse saa meget som muligt. Fra den Dag, han kom, fik vi Kaptainer Ordre til at udføre omtrent det Umulige, og han selv udfoldede den største Energi. For mit Vedkommende alene arbeidede jeg daglig med 150

Mand Ingeniører, 2000 Infanterister og 300 civile Tømmer-svende, som jeg forskrev fra jydsk Kjøbstæder.

Tømmerværktøi fik jeg smuglet ind fra Hamborg gennem de tyske Forposter, Tømmer fik jeg fra Flensborg, Spader og Hakker bleve smedede og reparerede Dag og Nat i provisoriske Smedier, om Dagen var jeg lænkebunden til Arbejdsstederne Huusby og »Gross-Danewerk«, og om Natten var jeg bunden til Skriverstolen; men Alt uden Nytte. Thi Frosten var indtruffen, Værktøiet brast i den haarde Jord, og de store Cavalleristalde, som jeg i Løbet af 3 Uger virkelig fik rejst, bleve kun brugte i faa Dage forinden Retraiten. Da Ministeriet sidst i December endelig havde faaet Blik for, at det ikke var nok at lade Hæren paradere, men at Legen kunde blive til Alvor, da var det for seent, til at Stillingen kunde bringes i Orden, især da dens Styrke svækkedes betydeligt, ved at baade Slien og Oversvømmelserne langs Reideraa og Trenen frøs til med tyk Iis. Det blev uoverkommeligt at holde aabne Render i Isen, fordi Mandskabet alt var udaset af den uafsladelige Arbeiden i Skandserne, og tillige fordi Isningsredskaber ikke havde parat og først seent bleve tilveiebragte i utilstrækkelig Mængde. Denne Mangel paa Forsynlighed og Omtanke i rette Tid paa Ingeniørernes samtlige Omraader kan dog ikke tilskrives nogen enkelt Person, men hele det System, hvori vi ulykkeligviis vare blevne indsyttede. Dannevirkestillingen kunde nemlig ikke være eller blive skikket til at forsvares af os mod en overmægtig Fjende, fordi den var meget for udstrakt, og i stærk Frost uholdbar paa meer end dens halve Længde. Men Systemet, det vil sige en Politik, der lod sig lede af den i militair Henseende uvidende offentlige Stemning, istedetfor at denne burde have været ledet ind paa et rigtigt Spor, — dette System havde alt siden 1850 ikke havt Mod til at træde op imod vort Folks taagede Fornemmelser om, hvad det gamle, historiske Dannevirke, Nationens Værn fra Thyrs Tider, burde og kunde være for os; og Systemet var derfor allerede nogle Aar iforveien gaaet ind paa at gjøre Dannevirke til en Paradestilling; thi Andet kunde den for os ikke blive. De Mænd, som dengang indtrængende advarede herimod, deriblandt den tappre Chef for Dinesens Batteri (see Krigene 1848—50), raabte i Ørkenen, og bleve anseete som unationale. Og da det saa i 1864 blev klart, at det var Alvor med

Krigen, havde Systemet heller ikke Mod til at forlade Paradestillingen og til istedetfor at indtage Dybbølstillingen, der dengang var Danmarks eneste stærke Værn paa Halvøen, uagtet ogsaa dens Befæstning var i en kummerlig Forfatning. Hvis alt det Arbejde og alle de Summer, som i Aarene 1850 til 1864 vare blevne lagte paa Dannevirke, itide vare blevne anvendte paa Dybbøl og Broager, hvis her var bleven reist en Fæstning af 1. Rang, dækket i Ryggen af vor dengang seirrige Flaade og med Øerne som Proviantkammer, — hvis Systemet havde turdet dette ligeoverfor Folkestemningen, saa var sandsynligvis Dybbøl og Als aldrig bleven taget, og saa havde vi endnu havt Nordslesvig.

Med al denne taabelige Famlen indlededes vort ulykkelige Felttog 1864, og blot 3 Dage efter, at Fjenden havde vist sig foran Stillingen, maatte denne nødvendigviis opgives. *Retraiten fra Dannevirke* den 5.—7. Februar skeete heldigvis endnu i god Tid, saa at vi ikke bleve omgaaede; udført blot 1 eller 2 Dage senere, vilde Hærens Tilintetgjørelse have været sikker, thi Fjenden var den 5. ifærd med at gaae over Slien med 25,000 Mand, som den 7. skulde have besat Flensborg og derved afskaaret os Retraiten. Forsaavidt havde vor Overcommando altsaa været klartseende; men forøvrigt medførte den ubegribeligste Mangel paa Forsynlighed i Retning af Skjærpnings, Tilsyn ved Kroerne og Ordning af Marschrouten, hvortil kom, at Veiene vare glatte som et Speil, at Retraiten fremkaldte stor Uorden, og at vore Tropper ankom til Als og Kongeaaen i en meget bedrøvelig Tilstand. En Mængde Heste og især Kjøretøier bleve liggende i Veigrøfterne, Heste og Vogne sammenfiltredes udenfor Kroerne, saa at al Fremmarsch standsedes i timeviis; der var intet Tilsyn med de lange Rækker af Trainvogne og Sygevogne, hvis tildeels civile Kudske gjorde, hvad de vilde; og Retraiten til Als medtog over 50 Timer, medens den kunde have været udført i den halve Tid. Ved 2 Kroer maatte jeg med Magt bane mit Kompagni Vei gennem den derværende Sammenstuvning af Mennesker, Dyr og Vogne, paa det ene Sted assisteret af et Par Cavalleriofficerer, brugende den flade Klinge, til Pladsen var ryddet; paa det andet Sted hjulpen af en halv Snees Københavner, som vaagnede ved en Tale, jeg holdt til den slumrende Hob, og hvoraf den ene tilraabte mig: »Det er rigtigt nok, Hr. Kaptain, vi skal nok

rydde Bulen for dem«. Og det gjorde de med inderlig Lyst; Alt og Alle bleve bankede »vorwärts« tiltrods for Protester fra Traincommandører og deslige, og dette vedblev i et Quarteers Tid, indtil mit Kompagni, som jeg havde ladet tilbage paa Landeveien, var passeret Kroen; men saa lukkede Hullet sig atter, indtil andre banede sig en ny Aabning. Mit Kompagni var et af de bedst stillede, thi allerede Dagen før Retraiten var jeg bleven opmærksom paa Et og Andet mistænkeligt, jeg henvendte mig derfor under 4 Øine til min Chef, fik under det strengeste Paalæg om Taushed Tilladelse til at sende mine 300 civile Tømmersvende nordpaa, som jeg ellers vilde have været belemret med, forsynede mine Kjøretoier med Lygter og Lys, mit Mandskab med Proviant og fik om Aftenen, inden vi drog afsted, mine Heste skjærpede og Mandskabets Støvler forsynede med Braadder. Paa Marschen om Natten blev der ophængt Lygter i Kompagniets Tête og Queu, og underveis samlede jeg efterhaanden saa meget i Grøfterne efterladt Ingeniørmateriel og andre Kjøretoier med Bespænding og Mandskab, at Kompagniet ved Ankomsten til Als havde den dobbelte Styrke af det normerede. Underveis tilbød Kompagniets Smede frivilligt at omskjærpe vore Heste, medens vi i en Landsby tog en 4 Timers Hvil, og Føde til Hestene var der nok af i de Proviantvogne, der laae i Grøfterne. Da vi saa efter 46 Timers Marsch kom paa Dybbølbanke, fandt vi for første Gang Orden paa Veien. Det var 4 Ingeniør-officerer, som med Major *Jørgensen* i Spidsen, frivilligt fungerede som Veipoliti, men nede ved Sønderborgbro var der atter den største Forvirring. En tætpakket, taus Menneskemasse spærrede Adgangen til Byen, og da jeg raabte høit ud over Mængden, om der var nogen tilstede, som kunde give Ordre til de kommende Afdelinger, lod man mig vide, at Alt var Confusion, at *Sønderborg* var belagt til det Yderste selv paa Trapper og Gange, og at vi gjorde rettest i at marschere andetstødshen, eller at lade Enhver sørge for sig selv, thi det gjorde de Fleste. Saa dreiede jeg af fra Byen, opfordrede Mandskabet til at holde ud endnu en Nat, og marscherede til min gamle Ven Skovrider *Ulriks* Bolig i *Sønderskoven*. Uagtet her allerede fandtes Oberst *Beck*, 10 Officerer og 30 Mand, saa fik vi dog inden Kl. 12 om Natten alle mine 300 Mand og 150 Heste indquarterede i Skovridergaardens og Skovfogdernes Lader og

Loer, hvortil hjalp, at Kompagniets Haandværkere i en Fart fik opstillet et Skuur af et Parti Brædder, som netop laae ved Gaarden. Alt Mandskab fik tilmed varm Mad inden samme Tid, og vi Officerer, som spiste oppe i Dagligstuen, sov sødelig mellem Retterne, saa at Fruen flere Gange maatte vække os. Mit Kompagni havde ikke alene været paa Benene fra den 5. Kl. 5 Efterm. til den 7. Kl. 12 Nat, 4 Hviletimer fraregnet, altsaa 51 Timer, men Natten mellem den 4. og 5. havde vi ogsaa været paa Arbeide udfor Gottorpslot, for at barrikadere dette, uden at Beboerne af Slesvig lagde Mærke dertil. Den næste Morgen, den 8. feilede Mandskabet Intet, jeg marscherede ind til Sønderborg, afleverede den paa Retraiten opsamlede Deel og rykkede ud til Dybbøl paa Skandsearbeide; men da jeg meldte mig til min Chef, Dreyer, og han udtalte, at det var en godt ledet Retraite, kunde jeg ikke dye mig, og sagde ham, at den havde været meget slet ledet. Og det var den. Han tog det ikke ilde op og gav mig nogle Dage efter Ordre til over Fyen at marchere til Jylland, hvor jeg en Uges Tid efter meldte mig hos General *Hegermann-Lindencrone* i Veile.

Det *jydske Armecorps' Retraite* gennem Jylland er velbekjendt, og har længe været ilde omtalt, men med Urette. Den stadige Retireren opirrede Folkebevidstheden og gav Anledning til meget uretfærdige Beskyldninger mod Generalen, der endog fik Tilnavnet »Baglænds«. Umiddelbart før *Kampen ved Veile* fik Generalen i min Nærværelse Ordre fra Kjøbenhavn til at sende 7. Regiment til Aarhus og videre til Als, eller henved Halvdelen af vor iforveien altfor lille Infanteristyrke. Hans Forbittrelse herover erindrer jeg tydeligt, men Ordren maatte pareres, Regimentet afgik et Par Timer efter, og vort Forsvar var nu lammet. Samme Dag, den 8. Marts, Kl. 2 bleve vi angrebne, der blev sendt Iilbud til Regimentet om at komme tilbage, men det havde allerede naaet Horsens og indtraf ikke ved Veile før om Aftenen, efterat Kampen var endt, for umiddelbart derefter og sammen med Korpset at marchere til Horsens. Min Virksomhed ved Veile havde bestaaet i at forskandse Stillingen, og den blev heller ikke tagen ved nogen af de af Fjenden udførte direkte Angreb, men ved en omgaaende Bevægelse om vor høire Fløi, som kunde have været forhindret, hvis 7. Regiment havde været tilstede; thi vi havde kun 200 Mand at stille imod dette

Viborg til *Skive*, og der fik jeg strax Ordre til at forskandse denne By. I de Dage var Skive nemlig en fortrinlig Forsvarsstilling, idet Karupaa var gaaet over sine Bredder og dannede foran Byen en stor Oversvømmelse fuld af Iisflager. Korpsets Overgang over Sallingsund til Mors var derimod bleven umulig paa Grund af en stærk Storm, og Skivestillingen skulde derfor holdes, hvis Fjenden fandt vort Spor; men han havde ingen Anelse om, hvor vi var, og vore Forsvarsforanstaltninger bleve overflødige. Dagen efter Ankomsten til Skive overtog min Lieutenant (nu Oberstlieutenant Müller) Skandsearbeidet, medens jeg bragte en Ordre til General Honnens, om med Cavalleriet at vogte Overgangen over Karupaa ved Hagebro; og om Natten arrangerede jeg fra Sevel Præstegaard et Efterretningsvæsen, der strakte sig indtil Paarup og Daugbjerg. Præsten, Provst Bötcher, hans 3 Døtre og den Lieutenant, der kommanderede min Eskorte, skrev den Nat efter mit Diktat Ordre til Sognefogderne i disse Hedeegne, som jeg kjendte nøie, om at holde ridende Poster paa Udkigssteder langs de vigtigste Veie og daglig at sende Efterretninger til Skive; og da dette var besørget, blev jeg sendt til Viborg i samme Øiemed. Fjenden var og blev dog borte, og Overgangen til Mors fandt saa Sted, hvor jeg construerede en transportabel Bukkebro.

Saafermt Armee-korpset skulde blive i Jylland, maatte Betingelsen herfor være, at denne Landsdeel skulde kunne forsvares; følgelig at Korpset maatte forstærkes; og i Forventning om, at dette efter givet Løfte vilde skee, gik Korpset først i April mod Syd til Egnen mellem Silkeborg og Aarhus, ventende paa Ordre, til sammen med en Afdeling fra Fredericia, at gjøre en Diversion i Nordslesvig. Men Ordren udeblev, Forstærkning blev der ikke noget af, og vi maatte paany retirere til bag Limfjorden, dennegang til Nørre-Sundby og Aggersund. Paa det sidste Sted var jeg i nogen Tid Commandant, havde en $\frac{1}{2}$ Bataillon og 4 Kanoner under mig, fik Pladsen forskandset og en Barakkeleir bygget; men nogen Fjende saa vi ikke. Han havde lagt sig udenfor Fredericia, medens *Stormen paa Dybbøl* fandt Sted. Skandserne der bleve tagne den 18. April efter en haardnakket Kamp, som kunde have haft et andet Resultat, saafremt Hovedvægten fra første Færd var bleven lagt paa Dybbøl og Broager. Fredericia blev

rømmet den 29. April og Vaabenstilstanden afsluttet den 11. Mai. Under denne blev endelig det jydsk Armeekorps forstærket, saa at det fik en Styrke af ialt 12000 Mand; men nu var Forstærkningen ikke længer til synderlig Nytte. Udsigten til med Held og i rette Tid at kunne foretage en Diversion fra Aalborg ned mod Sundeved, hvor Fjenden forberedte *Overgangen til Als*, havde tabt meget i Sandsynlighed, især fordi vi ikke længer havde noget Støttepunkt i Fredericia, og fordi Afstanden fra Aalborg til Sundeved var for stor. Armeekorpsen vilde derimod have kunnet gjøre en langt større og sikker Nytte paa selve Als, og det burde have været der, fordi General Steinmann havde erklæret, at den ham betroede Styrke 12000 Mand, var meget for lille. Imidlertid blev der umiddelbart forinden Vaabenstilstandens Ophør, den 28. Juni, truffen Anstalter til at gaae over Aggersund med hele det jydsk Korps, og jeg havde det Hverv at samle Fartøjer hertil; men allerede den 29. Juni faldt Als, og umiddelbart derefter kom Regjeringens Ordre, til at vi over Frederikshavn skulde forlade Jylland, for at gaae til Fyen og deeltage i denne Øes Forsvar. Den 18. Juli sluttedes imidlertid paany Vaabenstilstand, og den 30. Oktober den ulykkelige Fred, hvor vi foruden Holsteen og Lauenburg mistede hele Slesvig.

Jeg har troet, at det kunde interessere den opvoxende Slægt, at kjende min Opfattelse af denne sørgelige Krigs Ledelse fra vor Side. Desværre gaaer den ud paa, at Ledelsen var famlende fra først til sidst, dog ikke fra Generalernes Side, som vistnok fik gjort det mest Mulige ud af deres slet stillede Situationer; og navnlig ikke fra General Hegermann-Lindencrones eller Steinmanns Side, hvem man umuliggjorde et kraftigt Forsvar ved unødigt at svække deres Armeekorps, netop naar der var Brug for den størst mulige Styrke. Den planløse Ledelse kom fra Ministeriet. Dannevirke burde ikke have været svagt befæstet, men Dybbel og Broager burde have været stærkt befæstede, og Forsvaret burde i Hovedsagen have indskrænket sig hertil og til Fredericia. Med Øerne og en seirrig Flaade i Ryggen samt med en Hær paa 50,000 Mand, der isaafald ikke vilde være bleven demoraliseret ved de evige Retraiter, maatte vi have kunnet præstere et saa kraftigt Forsvar, at Nordslesvig og Als kunde have været reddede. At vi maatte miste de tyske Dele af Hertugdømmerne,

det er der nu Ingen, som tvivler om, efterat vi have oplevet, at Preussen ikke alene har taget dem i sin Besiddelse, men ogsaa Meklenborg, Hannover, Hessen, Elsass og Lothringen; men det laa neppe i Preussernes oprindelige Plan at ville have Nord-Slesvig, og desuden var Dybbøl dengang og i vore Hænder en Stilling af første Rang, som kunde have været gjort til en næsten uindtagelig Fæstning.

I min Levetid have store Verdensbegivenheder fundet Sted og svære Dønninger have bevæget Sindene ogsaa i vort lille Land. Naar Polen undtages, er der næppe noget andet Land, der er bleven saa mishandlet som Danmark. Svenskerne tog de skaanske Provindser fra Os og vandt endog derved i Verdens Øine. I 1801 narrede Rusland os til at holde Lyset for sig og til at tage imod Stødet den 2. April, og fra det Øieblik har vi været Europas Skumpelskud, som Enhver havde Lov til at plyndre. England plyndrede Os i 1807 og Forædderen Bernadotte fik Lov til at tage Norge. Som Erstatning fik vi vel svensk Pommern, men Preussen ønskede denne Bid, fik den, gav os Lauenborg istedet, hvorved vi endmere bleve länkebundne til det store Tydskland, for i 1864 at blive smidt ud deraf med Tabet af dansk Slesvig. De Danskes Sind har derfor i hele dette Aarhundrede været stærkt irriteret, og da Dønningerne fra 1848 kom, svulmede Nationalfølelsen op til at begeistre Høie og Lave for alt Ædelt og Stort; men denne herlige Aand forsvandt snart, og den kommer ikke saa let tilbage. Den deraf følgende Krig i 1848—50 forvirrede tillige Sindene, idet Folket fik den aldeles feile Tro, at vi, det lille Danmark, havde seiret over det hele mægtige Tydskland, medens Sandheden var, at vi kun beseirede Insurgenterne, hvis Nederlag de tyske Regjeringer endog egentlig gjerne saae. Af denne Tro avledes hiint System, der, efter at have fremkaldt Paradestillingen ved Dannevirke, bragte Os i Fordærvelse i 1864. I 1870 under den fransk-tydske Krig steg i en kort Tid vort Haab om at gjenvinde det Tabte; men med de Franskes uhørte Nederlag svandt Haabet atter, og jeg er nærvæd at troe, at Sorgen her i Landet over Frankrigs Ulykker var større end i 1864 over vore egne; thi Frankrigs Ulykke var i Virkeligheden den sidste Draabe i vor egen, saavist som det var det eneste Land i Verden, der maaske kunde og vilde have hjulpet Os.

Disse Betragtninger vedkomme forsaavidt Beretningen om mit Livs Tildragelser, som de staae i Sammenhæng med de ovenbeskrevne historiske Begivenheder, som jeg har oplevet, og da de nu ere fremsatte, er det paa Tide at gaae tilbage til Beretningen om Resten af mit Liv fra 1866 til nu.

Gjennem min Hustru er jeg kommen i Slægt med en anseet og talrig Familie, blandt hvis Medlemmer her især bør nævnes min i 1888 afdøde Svigermoder, *Mette Marie Købke*, kaldet *Mine*; Datter af *Justitsraad Bruun i Fredericia* og Enke efter *Oberstlieutenant Købke* af Ingeniørerne. Hun blev 89 Aar gammel, og var i Besiddelse af en ikke almindelig Sindslige-vægt og Sjælsstyrke. Hun var aandsfrisk lige til det Sidste, taknemlig over sit lange Livs Tilskikkelser og over at hun nu skulde forlade dette Liv. Hun døde mæt af Dage.

Min Hustrus Bedstefader, ovennævnte Justitsraad Bertel Bruun i Fredericia, født 1767, død 1817, var en i sin Tid meget bekjendt og virksom Mand, ligesom ogsaa hans Hustru, *Magalene Brøchner*, udfoldede en ikke almindelig Virksomhed. Han drev ikke alene en stor Kjøbmandsforretning i Fredericia, men eiede ogsaa Asmildkloster, Skovsgaard samt Bruunshaab og Søndermølle, hvor han drev Klædefabrikation og almindelig Mølleri; desuden drev han en Tobaksfabrik og et stort Avlsbrug ved Fredericia, et Kalkvæk ved Snoghøi og et Teglværk ved Viborg; fremdeles var han Raadmand, anlagde som saadan Havnen i Fredericia, indrettede Sygekasser og Søndagsskoler ved sine Fabrikker, og lod sig af Regjeringen benytte som Prisecommissair i 1807—14 og til at forsyne Norge med Korn. Hans Hustru styrede samtidigt en Chokoladefabrik og et Eddikebryggeri, og det uagtet hun havde 13 Børn og førte et stort gjestfrit Huus. Af deres Sønner, min Hustrus Onkler, ere mest bekjendte Conferentsraad, Justitiarius *Peter Daniel Bruun*, 1796—1864, og Etatsraad *Mads Pagh Bruun*, 1809—84, begge Formænd i Landstinget. En tredie af disse Sønner var den *Søren Bruun*, som var min Faders Ven; den ene af Døtrene har jeg omtalt under III b; og en anden blev gift med *E. B. Muus*, i hvis Handelshus min Søn Frederik i flere Aar har gjort Tjeneste.

Min Veitjeneste har siden 1867 heldigviis kun i ringe Grad kunnet udfylde min Tid; men det er dog den, som jeg med Familie har levet af; thi Hedesagen har ikke alene ikke

bragt mig Indtægter, (undtagen forsaavidt som jeg paa Finantsloven er opført med et personligt Tillæg fra Staten lig Forskjellen mellem Kaptains Pension og Kaptains Gage); men den har endog bragt mig Udgifter, idet jeg har troet at burde anvende min Smule Sparepenge til Fremme af Hedeforetagender, fordi Tale og Skrift kunne være gode nok, men først faae virkelig Betydning, naar de ledsages af Handling. Ved disse Foretagender, hvorved jeg i de forløbne 25 Aar har haft en contant Udgift af 10,140 Kr. eller c. 400 Kr. aarligt, heri indbefattet samtlige Udgifter og Indtægter i alle Foretagender, ogsaa Planteskolen Montana, er jeg efterhaanden bleven Eier af *Holund-Søegaards Plantage*, 751 Tdr. Ld., i Vorbasse Sogn, Ribe Amt. Det er en mager, men smukt beliggende Eiendom, hvoraf allerede nu over 200 Td. Ld. er beplantet; og haaber jeg, at mine 3 Sønner ville fortsætte dens Tilplantning efter min Død. Endvidere eier jeg en Fjerdedeel af den smukke Hedeeiendom, *Skovbjerg* ved Skjernaaen, medens de andre Parter eies af mine Ingeniørkammerater, *E. Jensen* og Generaldirektør *Tegner* samt Grosserer *Ollendorff*; denne Eiendom har et Areal af 738 Tdr. Ld., og deraf er nu beplantet c. 300 Tdr. Ld., Værdien af disse 2 Eiendomme svarer temmelig nær til mit førnævnte Tilskud til Hedesagen og til Renterne deraf; og jeg ønsker at mine Børn skulde vide, at jeg Intetsomhelst har tjent ved Hedesagen, og at jeg har betalt de nævnte to Eiendomme med mine Sparepenge. Ligeledes blev jeg i 1868 Eier af en Toft ved Aarhuus, hvor jeg med min Svigermoders Hjælp byggede *Montana*, hvor min Hustru, mine Børn og jeg nu i 23 Aar have haft et hyggeligt Hjem, omgivet af en smuk Have, og hvor vi havde havt den Glæde at kunne modtage Familie og Venner paa egen Grund. Vi ere blevene velsignede med mange flinke Børn, i de sidste Aar ogsaa Børnebørn, og Alt er hidtil gaaet over Forventning godt, saa at vi have al Grund til at være taknemlige mod ham, som styrer Alt i denne Verden.

Den største Glæde i mit Liv er dog den, at jeg nu i 25 Aar har arbeidet i *Hedesagens* Tjeneste som dets administrerende Direktør og derigjennem har haft den interessanteste og smukkeste Virksomhed, som kan falde i et Menneskes Lod. At gaae vidtløftigt ind paa denne Virksomhed her i denne Beretning, er der ikke tilstrækkelig Anledning til, thi det meste

Dette er i store Træk Hedeselskabets 25aarige Arbeide, og det er klart, at Arbeidet ikke kan have været Smaating. Da det dernæst er bekjendt nok, at jeg har udført en stor Deel heraf baade i Retning af Correspondance, Regnskaber, Reiser, Møder, Foredrag, Afhandlinger m. m., skylder jeg at tilføie, at det er saa langtfra, at jeg beklager mig herover, at jeg tvertimod takker min Gud herfor; thi deels falder alt Arbeide mig mærkelig let, og deels skal man vanskelig kunde finde en Virksomhed, der indeholder saa meget interessant og vækkende, som Hedesagen, hvorfor det meget Arbeide for mig kun har været een eneste rig Nydelse.

Nu efter 25 Aars Virken i Hedesagens Tjeneste mærker jeg, at jeg er bleven gammel, at jeg ikke som tidligere kan trodse Vind og Veirlig, og at jeg derfor og maaske snart maa høre op. Det Spørgsmaal reiser sig derfor, om den Bygning, som mine to Collegaer i Hedeselskabet og jeg have reist, ogsaa er solid nok, til at den kan staae, naar den nuværende Styrelse falder fra. Jeg veed, at der er ikke faa, som betvivle dette, og det er endog ofte udtalt, at det Hele særlig vil staae og falde med mig. I Modsætning hertil nærer jeg ingensomhelst Tvivl om, at, da hele vor Organisation baade er sund, fast og godt gjenneamarbeidet, vil vort Selskab uden nogensomhelst Hindring kunne fortsætte sin Virksomhed efter min og mine to Collegers Afgang; især naar det *paasees*, at *den nye administrerende Direktør vælges blandt Selskabets faste og indøvede Personale*. Herved maa erindres, at han maa lønnes, medens jeg er ulønnet, men denne Vanskelighed overvindes forholdsvis let og formeentlig bedst ved en Bevilling paa Finantsloven til Hedeselskabets Administration.

Forøvrigt tvivler jeg heller ikke om, at Hedesagen lidt efter lidt, men dog først senere hen vil gaae over til at blive et *Statsanliggende* navnlig for *Plantningens Vedkommende*. Engsagen behøver allerede nu ikke længer nogen Hjælp, og Mosesagen kan om nogle Aar tilbørligt fremmes paa anden Maade f. Ex. gennem Landboforeningerne; men Plantningssagen maa endnu i 20 à 30 Aar have Hjælp, og standser Hedeselskabet sin Virksomhed, maa Staten her tage Affaire. Staten er ogsaa allerede nu bleven udnævnt til Arvetager, idet Selskabet har overdraget Indenrigsministeriet Eiendomsret til alle sine Eiendomme, c. 8,000 Tdr. Ld., fra det Øieblik, at Selskabet

opløser sig. Det ligger ogsaa nær, allerede nu at udtale det Haab, at det maa lykkes Indenrigsministeriet at samle paa sin Haand alle Plantningsforetagender i Hedeegnene, hvoraf ogsaa ligefrem følger, at Forstetaten helst bør ind under samme Ministerium. Fortiden styres Statsplantagerne og Statsskovene af Finantsministeriet, medens Statens Klitplantning styres af Indenrigsministeriet, under hvilket ogsaa Tilsynet med de private Skove sorterer. De mange private Plantager, som Hedeselskabet har reist, styres derimod af dette; og der er saaledes fortiden ikke mindre end 3 Over-Administrationer, medens der navnlig i et saa lille Land, som vort, fornuftigviis kun bør være een. En Forening under et Statsministerium vil nok med Tiden komme, og ved en saadan bør det fremfor Alt ikke forglemmes, at Statens Plantningsvirksomhed paa ingen Maade bør indskrænkes til at plante det mest Mulige i selve Statsplantagerne, noget som Myndighederne nok kunde være tilbøielige til; thi Plantningen i Jylland bør fremmes ad 3 Veie, der hver for sig have stor Betydning, og hvoraf ingen enkelt er vigtigere end den anden, hvorfor man ved en Forening paa een Haand nødvendigvis maa have alle disse 3 Veie for Øie; den ene er *Hede-Skorplantningen paa Statens egne Arealer*, hvis Organisation ingen Vanskeligheder frembyder; den anden er *Hede-Skorplantningen paa private Arealer*, hvortil der nødvendigviis udfordres baade Veiledning og Statshjælp; og den tredie er Anlæg af *Smaaplantninger* ved Gaarde og Huse og især af *levende Hegn*, hvortil ogsaa udfordres baade Veiledning og Statshjælp. Statens Tilskud til de to sidste Slags Plantninger er som bekjendt allerede nu fastslaaet og ydes gennem Hedeselskabet; og Veiledningen, der fortiden gives af Hedeselskabet og er organiseret af dette, vil med omtrent samme Organisation let kunne ydes af Statens Forstpersonale, der til den Tid formentlig vil være forstærket med Hedeselskabets do. Selskabet har hidtil forstaaet at give sin Veiledning saaledes, at den har været kjærkommen, hvorved den er bleven frugtbringende. Kommer *hele Plantningssagen engang i Tiden under een Haand*, nemlig Statens, gjælder det om, at dens Veiledning ogsaa bliver *velvillig* og at den gives *uden Betaling*. Disse Antydninger ere mit *Testament* til Hedeselskabet og til Hedeboerne, til hvem jeg i saa mange Aar har været saa nøie knyttet. Naar Tiden kommer, haaber jeg, at Hedeselskabets daværende Bestyrelse

vil forhandle herom med vedkommende Statsministerium og saavidt muligt tage Hensyn til disse mine længe og vel overveiede Raad.

Endelig kommer jeg til et af Glandspunkterne i vor Hedevirksomhed; og det er, at den har skaffet Os Arbeidere en stor Mængde Venner, men ingen Fjender. Trods den ulykkelige politiske Strid i Landet, har vort Selskab vunden stærk Tilslutning fra begge Parter, og ved alle Slags Hedeforetagender er Høire og Venstre kommet fortræffeligt ud af det sammen. Jeg veed, at jeg har gjort mit Bedste, for at fremme denne gode Aand, og at den for en ikke ringe Deel er Skyld i, at Hedeselskabet har vunden saa stor en Tilslutning. Saalænge denne fredelige, velvillige, patriotiske Aand gennemsyrrer Selskabet, saalænge Personalet er grebet af Begeistring for sit store og smukke Kald, grebet af det, som Goldschmidt kalder *shckina*, og som betyder Guds Aande, — og saalænge Egoismen holdes fjernt fra Selskabet som en væmmelig Pestbyld, vil Selskabet sikkert blive ved at voxe og virke til Gavn for vort Land.

En af Oldtidens Vise, Perseren *Zoroaster* har for flere Tusind Aar siden skrevet i sin Bog *Zendavesta*, at *de gode Mennesker ere de, som plante og vande*; og det er ganske morsomt, at Hedeselskabet har en saa ældgammel anbefaling at støtte sig til, uagtet *Zoroaster* ved disse Ord egentlig kun meente, at man ved Bosættelse og Dyrkning af Jorden fremmede Gudsdyrkelsen, i Modsætning til at de omflakkende Nomader vare rovbegjærlige Afgudsdyrkere. Nu ere de omflakkende Nomader, ialfald hos Os, kun en Saga blot; men *Zoroasters* Ord staae dog endnu tildeels ved Magt; thi ved Opdyrkningen af de jyske Heder og Moser, ved Vandingen af Aaløbenes Bredder og ved Plantningen af Skove, Haver og Hegn er der skabt og vil fremdeles skabes en Mængde fredelige og tarvelige Hjem, hvor man i Stilhed vil takke sin Gud for de aarlige Afgrøder; og ved at fremme Hedesagen er ikke alene den nyttige Deel af Statens Areal bleven forøget, men det gode og fredelige Samfunds bedste Støtte, Hjemmene, ere ogsaa tiltagne i Antal.

Aarhuus i Januar 1891.

E. Dalgas.

Efterskrift.

Den 28. Marts 1891 har Hedeselskabet holdt sit 25aars Jubilæum, og skjøndt jeg nok vidste, at baade Selskabet og dets Bestyrelse havde mange Venner, maa jeg tilstaae, at den overordentlige Tilslutning og de mange Lykønskninger, som blev Os tildeel, ligefrem overraskede; navnlig er min Ringhed bleven overvældet med Beviser paa Velvillie. Saaledes er jeg i disse Dage eller tidligere bleven Æresmedlem af den botaniske Forening, af det kongelige danske Haveselskab, af den danske Gartnørforening, af Samsø Landboforening, af Vildbjerg do., af Landboforeningen for det nordostlige Randers Amt, og af det kongelige hannoveranske Landhuusholdningsselskab. Hedeselskabets Bestyrelse modtog derhos Lykønskningsskrivelser fra endeel af Jyllands Byraad og Amdsraad og fra adskillige Landboforeninger; i alle jydske Byer blev der flaget, i alle Landets Blade blev Hedeselskabet omtalt med Sympathi; i Aarhus blev der foranstaltet en Festmiddag for mig, og i Jubilæumsgaver indkom der til Selskabet c. 26,000 Kr. Efter Finantsudvalgets og Indenrigsministerens Initiativ blev der sikret mig et aarligt Statstilskud lig Forskjellen mellem min Kaptains Pension og ældst Oberst's Gage. Fremdeles er der i Løbet af Sommeren bleven afholdt Fester for Hedeselskabet i Paabøl, Tirslund, Aarhus Landboforening, Mors og Høgildgaard, paa hvilket sidste Sted man overrakte mig fra Hedeboerne et stort Maleri over en Deel af Birkebæk. Den 16. og 17. Juli holdt Hedeselskabet selv en større Jubilæumsfest i Plantagecomplexet Syd for Herning, og hvortil var indbudt en betydelig Mængde af vort Samfunds Spidser, deriblandt Indenrigsministeren og begge Rigsdagens Formænd. Ved Udtalelserne her fastsloges, at Hedesagen var en stor Nationalsag, hvis Ledelse hidtil havde været til Ære og Velsignelse for vort Land. Endelig bliver der fortiden indsamlet til et Mindesmærke for Hedeselskabets 25aars Virksomhed. Af Kongen

er jeg derhos tidligere bleven decoreret med Fortjenstmedaillen, Kommandørkorset og Sølvkorset.

Alt dette er jo ligefrem overvældende, og skjøndt jeg er mig bevidst at have gjort Alt muligt for ikke at træde frem og for at undgaae den megen Virak, saa har jeg dog været nødt til at tage imod den og takke for den. Da jeg helst ønsker at leve i Stilhed og at arbeide, har Jubilæet derfor været Alt Andet end en Fest for mig personlig; men det er soleklart, at det har gavnet Hedeselskabet overmaade meget, at dettes Stilling i Samfundet nu er langt mere sikker end tidligere, og at vore mange Funktionairers Fremtid derved er bleven sikkert. Jeg er derfor opfyldt af Taknemlighed mod ham deroppe, som har styret det saaledes, at den reiste Bygning har faaet et godt Fodfæste; og da jeg meget godt veed, at mine Evner m. m. aldeles ikke staae i Forhold til al den Stads, der gjøres af mig, men at dette maa tilskrives deels gunstige Omstændigheder og deels Nutidens Hang til at trække Personerne frem, saa ønsker jeg inderligt, at min Stræben efter at være beskeden og tilbageholdende, maa i de Aar, jeg har tilbage at leve, være stærkere end Publikums Stræben efter at gøre mig indbildsk. Eet har jeg i disse Dage erfaret, nemlig, at det ikke er let for noget Menneske at modtage Roes, navnlig i overvættes Mængde; og at man derfor ikke bør dømme de høitstillede Personer haardt, som stadigt ere Gjenstand for Sligt, og som deraf tage Skade; ei heller Forfattere, Skuespillere og Lignende, som ere nødte til næsten daglig at stille sig frem for Publikum, og for hvem Klap og Roes ligefrem ere en sørgelig Nødvendighed.

Ogsaa paa andre Omraader har dette Foraar været lykkebringende; min Svigersøn Pastor Niels Langballe er bleven forflyttet fra Norbæk, der var et tarveligt Kald, til det gode Kald Junget i Salling, hvor han og vor Datter Johanne med deres Børn forhaabentlig i mange Aar ville leve lykkeligt i en frodig og smuk Egn omgiven af en flink Befolkning; min Søn Frederik, som ifjor reiste til Udlandet, for der at finde en Virkekreds, har i dette Foraar faaet en god Plads ved Fabrikken Alumina i Kjøbenhavn under den dygtige og ansete Etatsraad Philip Schou; og er der grundet Haab om, at han der vil kunde skabe sig en solid Livsstilling. Endelig har min ældste Søn Christian, Skovrider paa Birkebæk, og hans flinke Hustru

Emilie iaar faaet en Søn, som blev opkaldt Jean Marc Antonie D. efter Forfædrene. Denne min første Sønnesøns Daab d. 14. April 1891 var en smuk Familiefest, hvor jeg tillige paa Hedeselskabets Vegne uddelte de Ordener, hvormed Kongen havde benaadet 3 af vore Funktionairer.

Min Hustru og jeg begynde nu at blive gamle, og mit Helbred tager af; men vi have al Grund til at glæde Os over vore flinke og dygtige Børn, hvoraf de 2 Gifte have smukke Hjem. Af Børnebørn have vi allerede 5, alle prægtige Smaafolk. Selv boe vi stille paa vort lille Paradis, Montana, sammen med vor Datter Mette Marie; og vor yngste Søn, Ernesto, der nu er en flink Student, vil forhaabentlig inden faa Aar være en dygtig Philolog. Der er derfor al Grund til at haabe, at Sønnerne, naar vi Gamle falde fra, ville kunne hævde sig en smuk Stilling i Samfundet. Gid de aldrig ville glemme, at de bør holde stærkt sammen, at de bør støtte hinanden og Søstrene, og at de bør holde Navnet Dalgas i Ære ved at være flittige, brave, milde i Deres Domme, godgjørende og tjenstvillige, samt ikke alene have Deres egen Interesse for Øie, men ogsaa Deres Medmenneskers og Fædrelandets. Saa vil det nok gaae Dem vel i Livet, hvorledes end Deres ydre Kaar blive. Jeg fraraader Dem at indtage nogen Partistilling, fordi alle Partier ere partiske og derfor meer eller mindre usande; det Høieste i Himlen og paa Jorden er Sandheden, Grundkjærnen i alle Religioner og i alle Menneskers Religion; den er vanskelig at finde, men noget af den kan vi Mennesker faae at skue, saavist som vi ere skabte i Guds Billede; og naar vi stræbe alvorligt og grundigt efter at kjende Sandheden, ville vi blive lykkelige ved de Sandhedskorn, som vi finde.

Aarhus i Juli 1891.

E. Dalgas.

